

S. 718

K34/90

AM/8/90

M. Mantedi.

Folklore from the Sotswana of Uikyk.

1/19

1

0-16

Tsa Mmathaka le Diphoofole

Ile e nkano, keleketla, yare e le diphoofole ka moka, keleketla tša nama tša aga lešaka, keleketla, tsa dia maloko a mantši, tsa ya go tsoma, tsa re ge di boya tsa kgumana maloko a fedile, tsa re, aa, maloko a tserwe ke eng? Re tswanetse go loga maano, he re ya go tsoma mo gongwe a sale, tsa sadisa motlou, a khuta monna yola a fitlha a re, kgwagwa, ke tsene nna mmathaka ka dya kaloka morabeng kaela le mosadi wa ka kwa hae, motlou a re wena ke wena o tlang tsea maloko a rena? Mmathakaja a motia maloko a ko wa gakala a pyere, motlou a re tsea koko a motopedisa mmathakaja a tloa, diphoofole bjale di a boya di thagetse di epela kosa ya tsona di re, maphoofolo o hle re lobile, ngwana mositagolane re lobile, maphoofolo ohle re lobile ngwana mositagolane re lobile, maphoofolo ohle re lobile ngwana mositagolane re lobile. He di re, re a tsena, motlou a re, le ka se mo gōne, tsa tana kabosego gwa sala mantša, diphoofole tsa tla wa, a kguta, mmathakaja a tsena, a re, kgwagwa tsene nna mmathakaja kaloka morabeng ka e la mosadi wa kwa hae, montsha a re ke wena o tlang o fetsa maloko a rena, a mmetha a ba a fofa, a re tshe ke le topedise o mo topedisa, ba kitela a rwala a tlowa, tsa boya di thagetse, diōpšla, di re, maphoofolo ohle re lobile, ngwana mosita kgolane re lobile, maphoofolo otlhe re lobile, ngwana mosita kgolane re lobile, tsa tsena montsha a re le ka se mo kgōne, Mokhudu a re go sala nna, tsa re, ka se mo gōne, Mokhudu a fomola, tsa sadisa Mmutla le a Khuta mmathakaja a tena a re, kgwagwa ke tsene nna mmathakaja kaloka mora beng ka ye la le mosadi wa ka kwa gae, Mmutla a re, ê ê, wena ke wena o fetsang maloko a rena a mo soba ka lenala Mmutla a re tsheng ke le topedise, ba topela, a rwala a tlowa, tsa boya di opela di bile di thabile di re, maphoofolo otlhe re lobile, ngwana mosita golane re lobile, maphoofolo otlhe re lobile ngwana mosita golane re lobile. Mokhudu a re go sala nna, tsa re wa se mo tshwane re tlo go laya, tsa tlowa, a tsena mmathakaja ka

2

loka morobeng Fokhudu a re, tsheng ke le topise ba topelo mokhudu a tsena a kitela a kitela, a re di ya mpalela, mmathakaja a tsena, mokhudu tswara saka a bofa, mmathakaja a re, mokhudu, ke tlo di ane, mokhudu a kgwatlisa ruri mmathakaja a hwa, bjale di ya boya di kwatile, tsa khumana mokhudu a dutse a egonere, tsare, o kae? A re, o ntiile a tlowa, tsa re di sa re di ya mmolaya a re suuwe, tsa thagala, tsa moreta, tsa ja nama tsa fetsa tsa tlowa, tsa khumana more o bokwile tsa duma tsa re a riyeng re ome montsha, montsha a tlowa, a fitlha a re koko setlare se ke setlare mong se ba re, ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi, 3 di je le sie kala kgolo ya mosate montsa a towa, a le tsa se tontolo a re, ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi, le je le si ka la kgolo ya mosata, ge a re ke ya fitlha, a re go kgolwa setontolo sa wela ka wa, ge a tso wa a lebala ge a fitlha ba re, ba reng? A re ke wele ke lebetse, wa ya mmutla a fitlha a re, koko more ola ke more mang, ba re ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi le je le si kala kgolo ya mosata, a fitlha pele a golwa, a le bola ge a fitlha ba re, ba reng? A re ke lebetse, wa ya mokhudu a fitlha a re koko more o la ke more mang ba re, ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi le je le sie kala kgolo ya mosata, a tlowa a re ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi, le je le sie kala kgolo ya mosata, a re a sa opela a kgolwa a phikulowa a ba a ya opela a fihla ba re, ba reng? Ya ba o opela ko sehebehebe, a re ba re, ke motlatladiya ke motlatla ke more wa go lewa ke kgosi le je le sie kala kgolo ya mosata, tsa namelo mokhudu a sala a se ya gone go namela, a re ke ya ba gopela ba gana, a re bosego gola ba robala a re nke peleng ba mo epela, a re bosego a tsowa a namela a fula kala a fetsa, a ja a tsea dithapo a pakela go motlou a robala, ba tsa tsa tsowa tsa re kala e llwe ke mang? Mokhudu a re ntsupulleng ke bone, tsa mo tsupulla a re, é é, a re gonameng tsa gonama.

4 Motlou a tshwa dithapo bjale diphoofolo tsa bolaya motho tsa rwala dinama tsa nokeng, tsa khumana noka e tletse tsa re, re tla nyowa kae? Tsa sepela le noka di nyaka manyowo, di bile di

nama fase, mokhuđu o be a rwele mohato a eta a re:

kotwana la motlou,
le a ntshitshita
mohodu wa motlou,
o ya ntshitatshita.

Tsa re na o reng mokhuđu? A re aowa, a se re selo tsa
sepela, a boela a re, mohodu wa motlou,
o ya ntshitatshita
wa motlou
o ya ntshitatshita

tša re, beya fase mola dinameng a nna fase, tša tlowa, mokhuđu a
tsena ko hare ga moholo, tsare ge di boya, tša re, ngwana wa batho
o kae? Mokhuđu o kae? Tša se bone manyowo, tša tšea dinamama tša
phosetsa ka mose ga noka, kokhuđu a tswa a re, ga ba nyosa, tša
re, ije, ije, mokhuđu a tswa a re, ga re tlo go diane, tša tsena
ka nokeng tša kgopiwa kamoka wa kwa montsha, ba ja dinamama mokhuđu
a re go montsha, a re ye re fisane, tša epa molete tša gotša mollo
mokhuđu a tsena a tswere dithallwa a di fisa tša thuya a re,
ntshe montsha, montsha a mo ntša, a tsena mohale'a montsha, a
tomola matlo a a thuya montsha a hwa, mokhuđu a mo ntša a mmuwa
a ntša dinakana a le tša a re,

5 nakana tsela tša ka, nketiketī, keti-
ke di tsere go montsha,-
montsha mōra mokgaudi-
di se tše di boya nokeng-
le bo kwena a madiba-
bo tlou sefula maokeng-
nketiketī, keti ketiti.-

Tladi ya fitlha ya re, monkane na o gona bjane go opela nke
o re ke bone a mofa a tshoba na tso, mokhuđu a ya go sekgwa a re
nke o nkise kowa marung sekgwa sa moisa tladi a thagala a tlabā
kgomo, ba re ba sa ja dinamama sekgwa a tlowa a eta a kgaola

mabi a le mokhuḁu a tloka tsela, tlaḁi a mo phutha ka mokgopa a re
go sekgwa kaba ḁinama ḁitsiwe sekgwa o kaba, ge a re o ya phutuulla
a khumana e le mokhuḁu,

ntlo sa mosela wa seripa.

Tsa lehotlo le lehobu.

Ile e nkano, keletla, ya nama ya re e lehotlo le lehobu,
keletlo, tsa tlowa tsa yo tshela, keletla, wa thoma lehotlo,
keletla, la re go poo tsha kgatla,

o se ka mphara

ke nya nathaka

o se ka mphara

thaka na mphale, o se ka mphara.

6

Lehobu la re, thekana,

thekele tsa mmōḁ

thekana,

thekele tsa mmōḁ

tša tsena ka motseng wa mathomo lehotlo la thoma

go poo tshakgatla

o se ka mphara

ke nyaka nathaka

o se ka mphara

thaka na mphara

o se ka mphara

ba le fa mphale le dithaka, bjale go thoma lehobu la re,

thekana

thekele tsa mmōḁ

thekana

thekele tsa mmōḁ

ba le fa kgomo tsatlo wa tša ya go wo mongwe.

Lehotlo la thoma la re go poo tshakgatla

K34/90

o se ka mphara
ke nyaka nathaka
o se ka mphara
thaka namphara
o se ka mphara.

Lehotlo la fetsa lehobu la thoma le lona la re,

thekana
thekeletsa mmôô
thekana
thekeletsa mmoo

7

Lehobu la dia kgomo tse tharo lehotlo la dia saka tse
pedi ba tlowa ba ya gae ba khumana noka e tletse lehobu la tshwara
kgomo ka mosela la nyowa lehotlo lona la kgopiwa.

samosela wa seripa.

Tsa bonenyana le mpya

E ile e le motho, keleketla, ya nama ya re e le banenyana,
keleketla, ba nama ba ya kgonyene, keleketla, ba na le mpya,
keleketla, ba rwaela dikgonye tse dintsi ba aba ba a le tsie
keleketla, ba raloka sebakanyana, keleketla, ba re, a re sobaneng,
keleketla, gore bone senoni, keleketla, go be go ena le ngwanenyana
yo mongwe leina la gae ba re ke Mothapo, keleketla, e le monye wa
mpya ye, keleketla, banenyana ba le ba sobana, keleketla, ba soba
le Mothapo ba khumana a nonne, keleketla, ba mmolaya, keleketla,
ba ja dinama ba sea morapo ba o fa mpya, mpya ya gana ya lla ya re

huu-hu-u-hu-u-hu-u

e le bannyana

ba ile kgonyene

ba re re sobane

ba soba mothapo

Mothapo a nona

ba mpha marapo

ka re seje monye wa ka

8

ke mofi wa dijo.

K34/90

ba rwala dikgonye ba re re ya e tshaba ya ba sala morao, keleketla,
ba rola dikgonye ba e bolaya, keleketla, ge ba re re ya tloga mpya
ya tsoga ya epela kosa.

khu-u-hu-u-hu-u-huu-u-huu

e le nannyana

ba ile kgonyene

ba re re sobane

ba soba mothapo

Mothapo a nona

ba mpha marapo

ka re seje manye wa ka

o phi-le dijo.

ba be ba le gaufi le motse ge mpya e epela kosa. Ba boelela ba rola
ba epa molete ba e lokela ka gare, keleketla ba tsea mafika ba e
gatisa, keleketla ba re ba sa tsena ka gae mpya ya thoma ya re

hu-u-hu-u-hu-u-u, hu-u

e le bannyana

ba ile kgonyene

ba re re sobane

ba soba mothapo

Mothapo a nona

ba mpha marapo

ka re seje monye wa ka

o phi-le dijo.

9 batho ba e tlisa, keleketla, ba ba se nang bana ba ba hane yana, ba
botsa bamma Mothapo, keleketla bo-mma Mothapo ba botsa bo-papa
Mothapo keleketla, bo-papa mothapo ba tsa kgosi, keleketla, kgosi
ya bitsa banenyana ba bolawa, ntlo sa mosela wa nnkwata.

Ile e le motho, keleketla, ya nama ya re e kgosi e ungwe,
 keleketla, e no le morwedi wa yona wa botse e mo rata kudu,
 keleketla, ngwanenyana a lwala, keleketla, ya bitsa batlanka ba
 selelang, wa boselela e le yo monnyane, keleketla, go no bodiba
 bjo bogolo, keleketla, bo e no ngaka ya noga, keleketla, ya re go
 bahlanka e ya ne bitsa ngaka keleketla, wa thoma yo mogolo a ya

a eta a opela kosa ya gore,
 ba ile o ye o bitse ngaka
 ba dumela ka gore tema tema,
 ba ile o ye o bitse ngaka
 tema tema
 ngwana wa batho a ya lwala
 tema tema
 o lwala ra maoo isa
 tema tema
 nka koa mo a ka se tshabe
 tema tema
 nka se tshabe o ya lwala
 tema tema

10 ya re e sa tsokotsa metse a tshaba. Wa ya o mongwe le yena a thoma
 ba rile o ye o bitse ngaka, tema tema

ngwana wa batho o ya lwala, tema tema
 o lwala ramaodisa, tema tema
 nka kwa mo o ka se tshaba, tema tema
 nka se tshabe o ya lwala, tema tema

Ya re ge e re ke ntsha moetse a tshaba. Wa yo o mongwe, keleketla,
 le ena a thoma,

ba rile o ye o bitse ngaka, tema tema
 ngwana wa batho o ya lwala, tema tema
 o lwala ramaodisa, tema tema
 nka kwa mo o ka se tshabe, tema tema
 nka se tshabe o ya lwala tema tema

K34/90

Ya re ge e ntsha hlogo a re go tshaba a ba a tsena gae. Bjale go
ya wa bona, keleketla, le ena a thoma

ba ile o ye o bitse ngaka, tema tema
ngwana wa batho o ya lwala, tema tema
o lwala ramaodisa, tema tema
nkakwa mo o ka se tshabe, tema tema
nka se tshabe o ya lwala, tema tema

Ya re e sa ntsha molala, le ena a re, go tshaba a basutena.
Wa ya wa bohiano le ena a thoma,

ba rile o ye a bitse ngaka, tema tema
ngwana wa batho o ya lwala, tema tema
o lwala ramaodisa, tema tema
nkakwa mo o ka se tshabe, tema tema
nka se tshabe o ya lwala, tema tema

11 Ya re ge e a bega hlogo leribeng a re go tshaba a ba a e gata
molala. Wa ya wa mafelelo, keleketla, ena e e tateba ka disaka,
keleketla, a tloga, ba ile o ye a bitse ngaka, tema tema

ngwana batho ya lwala, tema tema
o lwala ramaodisa, tema tema
nkakoa mo o ka se tshabe, tema tema
nka se tshabe o ya lwala, tema tema

Ya ntsha hlogo, keleketla, ya ema ka mosela, keleketla, a ema, a
fela a epela ngwana wa batho, keleketla, ya kwela ntle, keleketla,
ngwana a ema keleketla, ya motatetsa ya motatetsa go fitlhela hlogo
e le kanela le ya ge, keleketla, a e rwala a ya nayo gae, keleketla,
ba ala mahoho, go tloga ka ntle a ba a tsena ka gae, keleketla, ya
fihla ya tatolowa ya alafa molwetsi, keleketla, ba efa kgomo tse
tharo ngwana yola a e tsea a e isa bodibeng. Ngawana yola a tsea
ngwanenyana yola ya ba mosadi wa gae.

Ntlo sa mosela wa seripa.

Tsa bahlanka le nonyana.

Ile e le motho, keleketla, ya re e le bahlanka ba bararo, ba na le dihlare tsa dienyaa, keleketla, go e na le nonyana yo lebônê, keleketla e tla e fula dienywa tsa bahlanka ba, keleketla, ka mehla e tla e fula dienywa tse, keleketla, tsatsi le lengwe ba loga maano, keleketla, ba re re swa netse go lota nonyana ye, keleketla, go be go ena mokgekolo gaufi le bona, keleketla, bjale mogolo wa bona a tloga a kgumana mokgekolo ka tsemong, keleketla, a mmotsisa a re nna tsela e kae? Mokgekolo a re, ya go kae? A re ke yo lota nonyana e jele dienywa tseso, keleketla, mokgekolo a re ke ya na ye- uwe, nke o ntshetse tsa go ja mosimane a re o bona nka, nka re ke ya maeto ka o fa tsa go ja na? Mokgekolo a re, sepela yola o tloga a re a sa sepela a wela ka mehlweng a foufala, wa ya wa bodedi le yena a dira bjalo ka wa pele a foufala. Wa ya wa boraro ena a fa mokgekolo dijo, mokgekolo a thakgala, a bitsa dimpya, keleketla, a di laya a re, motho yo a se ke a bolawa ke dilo a se ke a hlaelwa ke kotsi tsa dumela, a botsa le mohlanka gore ge kotsi e o hlaetse o bitse dimpya tse ka maina a tsona ka moka, keleketla, o re, Setlomos, Prakan, Holt, mose bitsi wa lena ke eng, tsona di tlo dira kamo di tsebang ka gona mohlanka a tlowa, mokgekolo a re, tsela ke ya naye ba tloga ba sepela bahlankana le ngwaneyna a re, o ya kae? Felo mouwe o ya manabeng, a re, a re ye ba feta le ngwanenyana yola ba fihla mogongwe, ba re ba sa ja nawa ya moetse ya fihla, ya mo wela godimo a bitsa dimpya a re, Setlomos, Prakan, Holt mesebetsi wa lena ke eng, dimpya tsa bolaya nowa ela ba feta ba sepela, ba tlokana le wa ga phala yola, a le ena a mmotsa bjale ka wa pele, mohlanka a re a re ye ba fihla ba re ba sa ja ba bona le- role e le nowa ya fihla ka go bopa, a bitsa dimpya tsa e boya, ya re bosego ya boya, ba be ba kgokile dimpya ka ditlerens tsa dijoko, a di bitsa tsa e bolaela ruri. Byasa ka bosigo ba tloga, bahlankana le yo mongwe wa botse wa go phala bale le ena a mmotsa bjale ka bale, a fela a re, a reye ga o na selo, ba fihla pele ba re ba sa ja ba bona pula e hlomile e sere ke noha, ya fihla ya re ke ya mmolaya a bitsa dimpya a re, Setlomos, Prakan, Holt mesebetsi wa lena ke

eng tsa e bolaya, ya re bosego ya boya, ba be ba kgokile dimpya ka ditshaene tsa ditlobilopo, a re Setomos, Prakan, Holt, mosebetsi wa lena ke eng, tsa ka katla, tsa se kgaole, a bitsa tsa kgaola, tsa e bolaya ya hwela ruri, ba tloga ba tswere meno a noga, ba fihla mo go dulang nonyana ba hwetsa mafika a mabedi a bethana ba lokela meno a le ya ema, ba ntsha nonyana ela ba e bolaya ba ntsha dienywa ba tloga ba eta ba bitsa banenyana bale ba babedi ba ya gae, ba fitlha ba goba banenyana ba le loya a tsea wa botse, mokgekolo a butsisisa, a re ga le ya hlaelwa ke kotse ba re tse dintsi fela tsa re die selo, mokgekolo a thagala kudu.

Tsa Swidswitsa le Mosukudu.

14 Ile e le motho, keleketla, ya re e Swidswitsana a na le bana, keleketla, tsatsi le lengwe mosukudu a fitlha a kgumana mmotlo a na le bana ba Swidswitsana, keleketla, a ja bana ba Swidswitsana, keleketla, Swidswitsa a re ge a boya a butsisisa mmotla a re, mmotla bana ba ka ba ile kae? Mmotla a re, ba tserwe ke mosukudu, keleketla, a tloga a kgumana mo beng diphala, keleketla, a re,

lena le binang pina ya masa pelele
ga le sa tla e bona mosukudu a feta mo?
mosukudu re mmone kwa pele kwa
o bina setewa nyana a ba selewa
mosukudu tenten-tenten

a feta a kgumana dikgokone a re,

lena le binang pina ya masapelele
ga le so la bona mosukudu a feta mo?
mosukudu re mmone kwa pele kwa
o bina setewanyana a bo setewa
mosukudu tenten-tenten
mogobu tenten-tenten

a feta a kgumana mo gebeng dinkwe a re,

lena le binang pina ya masapelele
 ga le so la bona mosukudu a feta mo?
 mosukudu re mmone kwa pele kwa
 o bina setewanya a ba setewa
 mosukudu tenten-tenten
 mohobu tenten-tenten

a feta o kgumana mo o emeng ditlou a re,

15

lena le binang pina ya masapele
 ga le so la bona mosukudu a feta mo?
 mosukudu re mmone kwa pele kwa
 o bina setwanyana a ba setewa
 mosukudu tenten-tenten
 mohubu tenten-tenten

a feta a kgumana mo ge bene dirare a re,

lena le binang pina ya masa pelele
 ga le so la bona mosukudu a feta mo?
 mosukudu re mmone kwa pele kwa
 o bina setewanya a bo setewa
 mosukudu tenten-tenten

tša mosukudu gona bjale bjale, a kitima a mmona, a tsena ka nkong
 ya mosukudu a gotša mollo a apha, mosukudu a tsena ka lefarung la
 thaba a hwela ka gona, Swidswitsana a tswa mosukudu a tswa,
 Swidswitsana a tsena gape gape, mosukudu a re ge ntja, ge ntja
 bana ba o swidswitsana a bo swidi etswa nkong ya ka, Swidswitsana
 a boela a gotša mollo mosukudu a hwa a nama a hwile.

Tša leeba le lehotlo

16 Ile e le mo'ho, keleketla, ya re e leeba, keleketla, la re
 go lehotlo a reye ro kga bjanye, keleketla, lehotlo a re a reye
 ba tloga, keleketla, ba fitlha pele lehotlo la re, nna ke ya goma
 ke yo ekepela meletyana ya ka ya dikgona kgonana, ka re gola pula
 e na ka tsena ka moleteng o mongwe, keleketla, leeba la kga

byanye la tloga, la aga setlu, keleketla, lehotlo la epa melete
ye mintsi, keleketla, pula ya na e kgolo melete ya tlala, keleketla
la tswa le bana ba lona ya go leeba, keleketla, la re, wa mpulela
wono, ke nama ke gomelela

ke homelela wano, ke nama ke gomelela
wa mpulela wano, " " "
ke gomelela wano, " " "
wa mpulela wano, " " "
ke gomelela wano. " " "

leeba la mmutela, la re ka bosego wa re wa weye nka se sa ho
bulela, bjasa la re, a reye, keleketla, lehotlo la tloga, la
fitlha pele la gomo, la re, nna ke yo ekepela meletyana ya ka ya
dikgonakgona ka re gola pula ena ka tsena, la tloga la epa melete
pula na

la re wa mpulela wanom ke nama ke gomelela
ke gomelela wano, " " "
wa mpulela wano, " " "
ke gomelela wano, " " "
wa mpulela wano, " " "

la gana, la re ke go boditse wa re ke yo ekepela meletyana ya ka
ya dikgonakgonana ka re gola pula e na ka tsena lehotlo la fela
le re

wa mpulela wano, ke nama ke gomelela
ke gomelela wano, " " "
wa mpulela wano, ke nama ke gomelela
ke gomelela wano, " " "

17

la gana lehotlo la fela le lela, le dutse le opela kopelo leeba
la kg kwa botlhoko la bula, lehotlo la tsena le bana ba lona, leeba
la botsa leho+lo gore, ka bosego wa re wa seeye nka se sa go bulela,
lehotlo la re ka bosego gona ke tloya bja sa leeba la re a reye
ba tloga ba fitlha pele lehotlo la re, nna ke ya goma ke yo ekepela
melete ya ka ya dikgonakgona ka re gola pula ena ka tsena leeba la

la kga bjanye la ya gae, la re mmomotla nka se mmulele, la aga setla
a, la aga setla pula ya na la kwa la re,

wa mpulela wano, ke nama ke gomelela
ke gomelela wano, " "
wa mpulela wano, " "
ke gomelela wano, " "

leeba la gana, lehotlo la fitlha le mo le llaho, leeba la tsentsha
bana ba lehotlo fela, lehotlo la lla leeba la gana, lehotlo la
rapela, leeba, leeba la gana lehotlo la ba la hwa.

Tsa mmutla le mokgekolo

Ile e le motho, keketla, ya re e mmutla, keketla, a
kgumana mokgekolo a tlaola, ka tshemong, keketla, a fitlha a re
koko, e reng ke le tlwele, mokgekolo a fa mmutla letsepe, mmutla a
tlaola tlaola a tloga, ka letsepe a kgumana badisa ba phapha mmo-
kotsane a re, nna ge le phopha mmokotsane wo bjale, le phopha ka
18 eng? ba re, re phapha ka makese ga thwe, a re tseang letsepe la ka
sele, la rela le roba, ba tsea letsepe ba phapha letsepe la
robega, a re ga ba roba tsepe la ka,

tsepe la ka ke iphetswe ke nyalekitla,
nyaletla a lle mphisoka a hwile.

ba mofa phomo ya dipitsa, keketla, a kgumana balepa ba bopa
a re, nna ge le bopa dipitsa bjale, le tlotsa ka eng? Ba re,
aowa, a re tseang phomo ya ka siiwe la re la e fetsa, a ba tlotsa ba
e fetsa a re,

ga ba fetsa phomo ya ka,
phomo ya ka ke iphetswe ke nyalehla
nyalehla a lle mphisa ka a hwile

ba mo fa nkgo a tloga, keketla, a kgumana banna ba buwa kgomo,
a re, nna ge le buwa bjale le apea ka eng? Ba re aowa, a re tseang
nkgo ya ka siiwe, la re la e phuma, ba apea ya phumega, a re, ga ba
phuma nkgo ya ka,

nkgo ya ka ke ephetswe ke balepa
 balepa ba feditse phomo ya ka
 phomo ya ka ke ephetswe ke badisa
 badisa ba robile tsepe la ka
 tsepe la ka ke ephetswe ke nyaletla
 nyaletla a lle mphisa ka a hwile

ba mo fa makhura a tlowa, keleketla, a ya nokeng, keleketla
 a kgumana makarapa a hlapa a re na le hlapa bjale le tlola
 ka eng? Ba re aowa, a re tseang makhura siia le tlole, ba tsea
 makhura a le ba tlola, ba fetsa makhura ale a re,

19

ga ba fetsa makhura a ka
 makhura a ka ke ephetswe ke banna
 banna ba phumile nkgo ya ka
 nkgo ya ka ke ephetswe ke balepa
 balepa ba feditse phomo ya ka
 phomo ya ka ke ephetswe ke badisa
 badisa ba robile tsepe la ka
 tsepe la ka ke ephetswe ke nyaletla
 nyaletla a lle mphisa ka a hwile

ba mo fa ditukwane, keleketla, a tloga a khumana banyana ba
 rwela dikgonye, a re na ge le x rwele bjale le tlo x bofa ka eng?
 Ba re aowa, a re tseang ditukwane tsa ka sitsiwe, la re la
 di geila, ba re ba sa bofa tsa geiya, a re,

ga ba geila tukwane tsa ka
 tukwane tsa ka ke ephetswe ke makarapa
 makarapa a feditse makhura a ka
 makhura a ka ke ephetswe ke banna
 banna ba phomile nkgo ya ka
 nkgo ya ka ke ephetswe ke balepa
 balepe ba a feditse phomo ya ka
 phomo ya ka ke ephetswe ke badisa
 badisa ba robile tsepe la ka
 tsepe la ka ke ephetswe ke nyaletla
 nyaletla a lle mphisa ka a hwile.

banenyana ba kimisa mmutla ola ba o swara ba o bolaya.

Ntlo sa mosela wa nkwatana.

20

Tsa mahotlo

Ile e le motho, keleketla, ya re mohlanka a tsere mosadi keleketla, a ya bohweg, keleketla, a na le mahotlo a mantsi, keleketla, a ya nao bogweg a re go mosadi o sale le mahotlo a keleketla, o ya fe dijo bjale ka nna monye wa ona, keleketla, monna a re gola a tlogile mosadi a afa magotlo mahoho magotlo a tloga a eta a epela kosa ya gore

khoyo e ya ya khoyo, moetse wa khoya e ya ya		
ba ja ba itama khoyo,	"	"
ba efa mahoho khoyo,	"	"
khoyo e ya ya khoyo	"	"

mosadi a bitsa a fa metse a hlapa a ja bohobe ka bosego a a fa mahoho a tloga a thoma,

khoyo e ya ya khoyo, moetse wa khoyo e ya ya		
ba ja itima khoyo,	"	"
ba efa mahoho khoyo,	"	"

mosadi a re ke ya bitsa a ngala a tloga a fitlha gae go monye wa ona a tloga nao a haphape o fitlha a re go mosadi, dilo tse nka di tli go nna, a re, ga ke tsebe, a mmotsa a re, wa re wa boelela wa le sa tsa ke tsa bangwe, mohlanka a fetsa matsatsi a se makae a tloga, mosadi a lesa a tloga a re go mohlanka yola nna ke go hladile a mo romela mahotlo a le a mokgera a mokgera ngwanenyana yola a lwala a hwa

ntlo sa mosela wa nkwata.

21

Tsa basimane ba ya morakeng.

Ile e le motho, keleketla, ya re e mo basimane ba ya morakeng

keleketla, ba re go fitlha ba dula dula, ba re re tennwe, keleketla,
 yo mongwe a re, nna ke sala le kgomo tsa papa keleketla, bale ba
 tloga ba ya gae, keleketla, yola wa go sala a sala a disa dikgomo
 a bile a tsoma diphoofolo tse ba reng ke ditshipa, keleketla, a
 rema patla ye tshweu a bea mekgopha godimo ga yona, keleketla,
 ya re ge a dutse a disa a re ka tsatsi le lengwe a kgumana ntlo e
 kgophilwe, metse a kgelwe, dikgonye di rwa e tswe, keleketla, a
 makala a re, na dilo tse di dirile ke mang? A ja magobe ale a
 robala, bja sa ka bosego a ya go disa keleketla, motho yola a
 boya gape a ya nokeng a feela ntlo, a apea magobe, a ya kgonyene,
 bjale ka maabane, yola a boya a makala, a re ka bosego ke tlo bona
 motho yo a somang dilo tse a seye go disa, a khuta ka morago ga
 ntlo, a apea bohobe a kgopha ntlo a ya kgonyene, a boya a rola a tse-
 na ka ntlong a folotla maloko, keleketla, a feela a golela matlakala
 a tsholla a boya, keleketla a tsena ka ntlong mohlanké yola a
 tsena le yena a moswara, a re ntese ntese a mo swara, a re, ga otlwe
 ba dula a re o tswa kae? A re ke tswa gonamo, aowa, a mmotsa yola
 a bosa bankane ba ye a re, ke no le mosadi, keleketla, bale ba swaba
 ba lakana ba re, re ya motsea, ba tloga ba re, re yo mmona ge ba
 fitlha ba kgumana yola a na le mosadi wage, a tloga a ya godisa ba
 22 sala le mosadi yola, ba re a reye a gana, ba re a reye a tloga ba
 kitima ba fitlha gae, yola a boya a lapile keleketla, a swerwe ke
 tlala a khumana batho bale ba tlogile le mosadi wage, keleketla,
 a re, ka bosego ke ya tloga ke ba sala morago ke yo tsea mosadi
 wa ka keleketla, bjasa a tloga a eta a epela kosa a re,

the-e-the-theole, thetheole

ke ile ke ile go disa,

magodu a tla a batho,

a atsea mosadi wa ka,

mosadi ke se ya monyala,

e le patla ke ipetletse,

e le sefei sa ditshipa,

a gowelesa a se bone motho, keleketla, a sepela a fithla nnga tsa
 gae, keleketla, a epela kosa yage a re,

thee thetheole, thetheole
 ke ile ke ile go tsoma,
 mogwodu a tlaa botlao,
 a a tsea mosadi wa ka,
 mosadi ke seya motsea,
 e le patla ke petse,
 e le sefei sa ditshipa,

batho ba motlwa ba re, theeketsane motho epela kosa ya botse,
 keleketla a fela a epela a epela, kosa yage a re,

theethetheole, thetheole
 keile ke ile gotsoma,
 mohwudu a tla a botlao,
 a a tsea mosadi wa ka, thetheole
 mosadi ke se ya motsea
 e le sefei sa ditshipa,
 e le patla ke e petse,

23

a fitlha a khumana bahlanka ba le ba go tsea mosadi wage ba gama
 dikgomo, keleketla, ba re go mmona ba rek o etla a re, go tsena
 ba re go yena o ka se mmone, a tsena ka gae bomma bahlanka le bare
 o ka se mmone, a fitlha a lotsha, keleketla, ba se mo dumele, a
 tsea mosadi wage, ka lekoto yo ba patla, keleketla, ba re a si ke
 patla a fitlha pele a fetoga a ba motho ba tloga ba ya gabo
 mohlanka, ba bo mohlanka ba thaba kudu kudu ba dia monyanya o
 mogolo.

ntlo sa mosela wa nkwata.

Tsa ngwanenyana le bamelomo mebedi.

E le e motho, keleketla, ya re e le banenyana ba ile kgoleng,
 keleketla, gona le ngwanenyana yo mongwe wa go tshepha ka meruka
 mekotopo le difoto le dihanka, keleketla, ba tiya kgole ba tiya,
 keleketla, ba rile ge ba sa tiya sesesedi sa fitlha, keleketla,
 sa tsea ngwanenyana yola wa go tshepha sa mo isa motseng o
 mongwe, keleketla, ge a fitlha a khumana batho ba melomo e mebedi,
 keleketla, ngwanenyana a dula a ba le ngwana, keleketla, leina lage

24 ya ba Ntitiatsona, keleketla, a gola a le mengwaga e mehlano a
 gona go ya nokeng, keleketla, tsatsi le lengwe a re a ile nokeng a
 bona letlakanoke, a re, letlakanoke la ka nkgeleng, keleketla, ba
 re rea kga la ya gare ga bodiba, keleketla, ba ya gae, a eta a lla
 a ya gae, keleketla a fitlha a botsa koko age gore a yo mokgela
 lona, keleketla, koko age a re ke a kga la ya gare ga bodiba,
 keleketla, ba ya gae go bitsa mmantitiatsana gore a tle a kgele
 ngwana wage, keleketla, mmantitiatsana a kga a khumana bagolo ba
 bage, le batwalo gale, le bo rangwane age le bo malome age a thaba
 kudu, ba re nna re ka o kgona bjang? A re a ke tsebe, ba re
 bosego ba ya motseng gola batho ba robetse, keleketla, ba mmita a
 tsea merwalo yage ba tloga, keleketla, ngwana wage a be a na le
 moropa o monyane le ona ba o tsea, keleketla, wa re mo tlosa
 kgoro ya lla ya re, konkokoronkoo o ile le a tlo tloga, motlotla-
 tsana a malope a re mma kgele hlakonoke,.....
 ba re theeletsane kgoro e reng? Ba re isi ke kgoro e a lla ba roba-
 la ya bo elela ya lla ya re konkokoro nkoo

o ile ge a tlo ya, motlatlatsana a malope
 a re mma nkgele tlokanoke, " "

ba tswa ba sala mmanititiatsana morago keleketla, ba rile ge ba
 kwa ka kgoro ba ktima ba namela mmoto a theoga mmanititiatsana a
 ba bona a re, baetla mmanititiatsana a tsea moropana a letsa a
 epela kosa a re,

ba melomo mebedi, ba etla ba etla
 ba tla le bana ba bona, ba etla ba etla
 ba fa le bana ba bona, ba etla ba etla
 keo hwa pele thinini kechwa pele thinini
 thinini thinini ba etla ba etla

25 ba fitlha ba bina kosa e kgolo ba thunthsa lerole mmantitiatsana
 a tshaba ba se mone ya re e gale ba gona ba bona gore o tlogile,
 keleketla, ba mo sda morago, keleketla, mmantitiatsana a ba bona
 a letsa moropana a epela kosa yage a re,

ba melomo mebedi, ba etla ba etla

ba tla le bana ba bona, ba etla baetla
 kohwa pele thinini ke hwa pele thinini
 thinini thinini ba etla ba etla

ba fitlha ba bina kosa gape e kgolo, keleketla, ba dia lerole le
 legolo, keleketla, mmantitiatsana a tshaba ba fitlha gae, keleketla,
 bo koko a ntitiatsana le malome a ntitiatsana le batswala ba
 ntitiatsana a tsea diepe, marumo, keleketla, ba ba bolaya

ntlo sa mosela wa seripa.

Tsa sehole.

E le e motho, keleketla, ya re e mokgekolo yo mongwe a na le
 motlogolo wage wa sehole leotong, keleketla, ba agile ntlo ka
 gare ga lefika le leholo, keleketla sehole se se tsea dikgomo tsa
 batho, keleketla, a ya motseng o mongwe a re go fitlha a khumana
 ba simane disitse dikgomo, keleketla, a re dikgomo tse ge nka di
 tsea a le ka ntswara? Ba re e re ka o swara a re ke a di tsea
 a ba re, di tsee, a di tsea a fitlha gae a bitsa kogo age ka kosa
 ya gore,

26

tledidi tlentleka, ga makopa duma			
e tle ka,	"	"	"
e tla na,	"	"	"
tledidi tlentleka	"	"	"
e tle ka,	"	"	"
e tla na,	"	"	"

koko age a mmulela tse ntsha dikgomo tsela ba tswalela lefika ba
 bolaya dikgomo a ba diama wapa, keleketla, bjasa a tloga go ngwe
 le gona a boya le dikgomo a fitlha gae a re,

tledidi thentleka, ga makopa duma			
e tle ka,	"	"	"
e tla na,	"	"	"
tledidi tlentleka,	"	"	"
e tle ka,	"	"	"
e tla na,	"	"	"

koko age a bula tsa tsena ba di bolaya ba beka megwapa ka bosego
a ya go wa boraro le gona a boya le dikgomo a thoma go epela kosa
a re,

tleididi tlintleka, ga makopa duma
e tla ka, " " "
e tla na, " " "
tlididi tlintlika, " "
e tli ka,
e tla na, " " "

a fihla ba mmolaya koko age a robetse dinama tsa fela a hwa.

Tsa ngwanenyana.

E le e motho, keleketla, ya re e ngwanenyana a tserwe,
keleketla, a ya ga gabo gore o yo ba le ngwana, keleketla , a ba
le ngwana a gola ba re e ya bogadi ba mo apeela magobe ba mo fa
megwapa ya dikgomo ba mo apesa meruka ba mo fora leetse ba mo
laetsa tsela, ba re tsela o tsee ya godimo ya fase e na le dilomi,
ba re go basimane ba re mofelesetsene, keleketla, basimane ba mo
felesetsa ba re go goma, selo sa tloga sa re, makgelethu makgelethu

ngwanenyana a thoma go tshaba a epela kosa
ya gore, makgelethu, makgelethu-sa mma
kgelethu makgelethu, sa mma kgelethu
papa o rile a mpoa sa makgelethu, sammakgelethu
tsela o tsee ya godimo sammakgelethu "
ya fase e na le dilomi sammakgelethu "
selo se ntya tseleng, sammakgelethu
so tlo ntya le ngwanaka, sammakgelethu

ngwanenyana a phosa mowapa sa ja sa ja a sepela, selo sa fetsa
mowapa ola, sa molatela se fela se re, makgelethu makgelethu
se rialo ngwanenyana a thoma kosa

718

makgelethu, makgelethu sammakgelethu makgelethu
 sammakgelethu
 papa o rile a mpotsa sammakgelethu makgelethunya,
 sammakgelethu
 tsela o tsee ya godimo sammakgelethu makgelethu

28

a phosa mewapa ya ba ya fela, se fela se re,
 makgelethu makgelethu, le ngwanenyana le ena a
 thoma kosa
 makgelethu makgelethu sammakgelethu makgelethunya,
 makgelethunya, sammakgelethu
 papa o rile a mpotsa sammakgelethu makgelethunya,
 sammakgelethu
 tsela o tsee ya godimo sammakgelethu makgelethu
 sammakgelethu
 ya fase ena le dilomi sammakgelethu makgelethu
 sammakgelethu
 selo se tlo ntya tseleng, sammakgelethu
 setlo ntya le ngwanaka, "

a se fa bogobe sa ja sa ja sa fetsa sa mosala morago se eta se re,
 makgelethu, makgelethu, ngwanenyana a thoma kosa a re,

makgelethu, makgelethu, sammakgelethu makgelethunya
 sammakgelethu
 papa o rile a mpotsa sammakgelethu makgelethunya,
 sammakgelethu
 tsela o tsee ya godimo sammakgelethu, makgelethu
 ya fase ena le dilomi sammakgelethu makgelethunya,
 sammakgelethu
 selo se tlo ntya tseleng, sammakgelethu
 se tlo ntya le ngwanaka, "

a se fa meruka yela le dikobo tsa go apara sa ja sa ja se fela se
 mo sa morag se re, makgelethu, makgelethu ngwanenyana le yena
 a fela a x opela kosa ya gagwe a re,

makgelethu, makgelethu, sammakgelethunya,
sammakgelethu

papa o rile a mpotsa sammakgelethu makgelethu
tsela o tsee a godimo sammakgelethu makgelethu
ya fase ena le dilomi sammakgelethu makgelethunya,
selo se tla n'tya tseleng, sammakgelethu
se tla n'tya le ngwanaka

o be a setse a le kgauswi le gas, sa mosala morago se fela se re,
makgelethu makgelethu, makgelethu ena a thoma

makgelethu makgelethu sammakgelethu makgelethu,
sammakgelethu

papa o rile a sammakgelethu makgelethu
sammakgelethu

tsela a tsee ya godimo sammakgelethu makgelethunya
sammakgelethu

ya fase ena le dilomi sammakgelethu makgelethunya,
sammakgelethu

selo se tlo n'tya tseleng, sammakgelethu
se tlo n'tya le ngwanaka, "

sa re ge se reke a mmolaya a sefa ngwana sa mmolaya, ena a tsena
ka gas a sena ngwana, a se na le diaparo, bjale a thoma go llela
ngwana wage a se thuse selo ka gore ngwana o be a hwile.

ntlo sa mosela wa mpona.

Tsa ngwetsi le tshwene.

30 E ile e motho, keleketla, ya re le mohlanka a tsere mosadi
keleketla, a mmeka, keleketla, ba tloga ba le babedi wa boraro e le
mohlanka, keleketla, ba rile ge ba le tseleng mohlanka a panolla a re
diya bonwa, keleketla, banenyana bale ba sala mola kariking bale ba
babedi fela, keleketla, ba re ba sa dutse tshwene ya fitlha ya re go
ngwetsi e yo nkgotleletsa pitsana ya ka ka kowa ngwetsi ya tloga
ya fitlha ya kgotletsa, keleketla, ya re e ya tswa lefaru la thibana
se tswa, keleketla, tshwene ela ya sala e le yona ngwetsi, ya kwatana

ya apara kobo, keleketla, mohlanka a boya a pana tsa sepela ba fitlha
 gae keleketla, e rile ge ba fitlha ngwetsi ya thewa leina ba re
 ke mmayahaba, keleketla, ba tsowa ngwetsi ya sila, keleketla, ya re
 gola e sila ya re, gageso re sila se kgotho re sila re ija bopi,
 powe, powe, powe, powe batho ba re, a a nna! Ngwetsi e dianef
 Pitsa ya seloe bjasa a dia ba ja le kgwere, ba tloga, ba ya masemong
 wa re mosegare ngwetsi ela e beng le ka lefarung, ya e rwele ngata
 ya dikgonye, keleketla, ya rola ya sila bopi ya tlatša serotwana,
 keleketla, e be e opela kosa ya gore,

ba lokile tshwene motseng, pidi a pe
 ba re ke mmamoyagabo, " " "
 mmamoya a tshwene, " " "

31

a tloga a ya lefarung ge a fitlha a re ke khurumula pitsana, ela
 a khumana e le dilabe ka gare ga pitsana ela a robala gona ka bosego
 gola e le mosegare a tloga a ya gae. A rwele ngwata ya dikgonye,
 keleketla, a fitlha a sila batho ba makala ba re nna bopi bo setswi
 ke mang? Monna wa ngwetsi a sala kabosego, keleketla, yola a tsena
 a la tla dikgonye a ntsha mabele a sila monna wage a mo thilela a re
 o ka se tloge yola a re nna ke a tloga a senna mosadi wa go mosadi
 wa go sile a fetsa go sila a re tshaba ke tloge, yola a re ga o
 tloge ba mo fitlha ka sesegone, keleketla, tshwene e etla ya apea ba :
 re theole ke sa ke ke e tshola a gana monna a tsee byola bjage a fa
 mosadi e rile e sale bosego ba epa molete a sa ba bone a gana
 dikgomo ba tutetsa lebeso ka gare ga molete la hala ba bitsa bana ba
 motse ba re fofang molete o, ba fofa ka moka ba re, mogadibo ga ba
 fofe a gana ba re fofa a re a sa fofa mosela wa bona lebeso lela
 a wela ka gare a hwela ka gona, keleketla, bjale yole a tswa ka
 sesegong a dula dula a nama a ba le ngwana a gola ba le mola ba
 epetseng tshwene gona lerotse la mela gona a bina kosala re,

phuru tlekenene, ke yo bona motswetsi mo
 ka ntlone
 phuru tlekenene, ko bona motswetsi mo kantlone.

ba re tsatsi le lengwe ba re go moyago e yo kgola lerotse ka
 tshemong a ya a re ke kgola lerotse la re wa nkgola le nna ke tlo o
 kgola a gomela gae a re, nna lerotse le re wa nkgola le nna ke tlo
 o kgola, ba o ya gafa wena bommagwe ba tloga naye ba fitlha ba le
 32 kgola ba ya ka gae ba le apea, keleketla, la bukwa ba ja ba robala
 marotse a dia bjalo go fitlhela a fela keleketla, moyagaba ge a e
 kga dinyoba le tsona di re wa re wa re kga le rena re tlo o kga,
 a re ke kgola lehapu la re wa re wa nkgola le nna ke tlo o kgola
 are ke kga dinyebu tsa re, wa nkgala le nna ke tlo o kga a re ke fata
 ditloo tsa re, wa mpha le nna ke tlo o fata bommage baba le ngwana yo
 mongwe yaba lehlabula gape, ba ya tsemong ba kgola marotse gona
 mola ba apea ba tsea motsea ba ya nokeng, keleketla, tshwene ya
 sala e tla ka gae ya ntsha marotse a le ya apea ngwana wa
 mmamoyagabo, keleketla, mmamoyagaba a re ge a boya a khumana marotse
 ale a kgomane a bopile lerotse a makala a re, a a nna marotse a
 tswa kae? A ya ka sehla keng a re ke tsea ngwana a khumana ngwana
 a e seego a re ke khurumula pitsa a khumana ngwana ka pitseng
 marotse a le a be a bina kosa ya gore,

tlentlekenene,	ga	jela	ngwana	pitseng
tlentlekenene,	"	"	"	"
phurutlekenene,	"	"	"	"
phurutlekenene,	"	"	"	"
batho ba baloi,	"	"	"	"

batho ba motse ba mala ba re, re khuduweng ba khuduga ba se sa
 lema tseno ela ya lebitla la tshwene.

33

Tsa ngaka le basadi ba yona.

E ile e motho, keleketla, ya e monna wa ngaka a tsere basadi
 ba bane, keleketla, a re ge a ya go sela a re go basadi ke le laotse
 le se ke la ba le bana ba go swana le ba batho, keleketla, le be le
 magokabu, mahotlo mahobu fela ya a di a go motho o tlo bolawa,
 keleketla, basadi bale ba di a magotlo, mahobu le mahokobu ka moka
 yo mongwe a ba le motho khumana mahokobu, mahotlo monna le ngwana
 keleketla, a re se keng se?

Ngwana yola a fseha le golotsha papage gola mahotlo, mahobu, mahokobu
 a lotsha papa a ona, keleketla, a tsea ngwana yola a mmolaya a malahl
 ka nokeng keleketla, wa hla phoofolo tse pedi tsa motsea a tswa
 a phela bjale ka pele, keleketla, e be e le kubu le kwena phôôfôlô
 tšeo, ya re ka bosego mma ngwana yola wa go bolawa a re ge a ya
 nokeng a tšea legogo le bogobe le sesebo sa ditloo a ya natšo
 nokeng a re, ge a fitlha a opela kosa ya gore,

kubu le kwena le molahlwa re mmone, elele elele
 ngaka e rile ge e tlowa re mmone, elele elele
 go šale go pegya magotlo re mmone, " "
 le magokobu a mesela re mmone, " "
 mmakgosi a pepa motho re mmone, " "
 ngwana a boya a bolaya re mmone, " "
 a ya a lahlwa ka nokeng re mmone, " "

34 tša kwa le ngwana yola a e botse ruri, pele wa kwa kubu yo latelwa
 ke kwena morogo wa kwa molohlwa, keleketla, ba dula godimo ga legogo
 ba ja molohlwa ena a hla tloo e tee fela a ja ya nama e mphelam
 keleketla, mosadi yola a hlwa nabo ka nakeng ya re mothapama
 a kga metse a tlowa a ya hae, keleketla, ge a fitlha a khumana
 magotlo le magobu le magokobu a fatile melora ka sebesong a tshetse
 ntle a re, gae! nna ke rwele kgwara mmaaka ya magotlo le magobu
 le magokobu, keleketla, monna a re o reng? O tlo tlo o tiwa
 ke mang ya a rilego o belege motho, keleketla, mosadi wa batho
 a famola, bjasa ka bosego a tloga bjale ka maabane a fitlha a re,
 tuu o thoma kosa ela,

kubu le kwena le mohlwa re mmone, elele elele
 ngaka e rile ge e tloga re mmone, "
 go sale go pepja magotlo re mmone, "
 le magokobu a mesela re mmone, "
 mmakgosi a pepa motho re mmone, "
 ngwana a boya a bolawa re mmone, "
 a ya lahlwa ka nokeng re mmone, "

monna yo mongwe o be a metheleditse e bile a molaletse a monna,

keleketla, ba hlwa ka nokeng ba sea bone monna yo, keleketla,
 monna yola a tloga kapela a botsa papa a ngwana yola a re, athong
 mosadi wa gago ge a no tloga kapela a boya bosego o hlwa le ngwana
 yola wa go bolawa o tsogile, ngaka ya re, eya, monna yola a re, o
 etimile ba se ka go bolaya motho wa togela magotlo, mogobu, le
 magokobu mosadi yola a re go boya a re, gai nna ke twele kgwara ya
 magotlo le magobu le magokubu, keleketla, manna yola a di betha a re
 35 go di tloge kamo, a botsisa mosadi a re na o tlwa kae? Mosadi a re,
 aowa ke tlwa go namo. Ba fomola bjasa monna yola a tsawa e sa le
 bosego a yo bitsa mowera wage baya nokeng, a ba mosadi le yena a o
 sala, a fetsa a tloga a tsea bogobe le sesebo sa ditloo a fitlha
 ka nokeng a rola a ntsha bogobe a ema moreding wa mooka a thoma

kubu le kwena le molahlwa re mmone, elele elele
 ngaka e rile ge e tloga re mmone, " "
 go salwe go pepya magotlo re mmone, " "
 le magokobu a mesela re mmone, " "
 mmakgosi a pepa motho re mmone, " "
 ngwana a boya a bolawa re mmone, " "
 a ya a lahlwa ko nokeng re mmone, " "

ba tswa ba kwatama legogong ba ja molahlwa a tla ba tloo e tee fela
 a se lesa bopapa ge ba ya ba re, re a mosarwa o gana kubu le kwena
 tsa re, o mo isa kae? A molahlatlile ba tsana ka metseng ba re o
 swanetse go mopotela ka dikgomo monna yola a bona ngwana botse bya
 gage a re, ka bosego a tsha dikgomo tse di ntsi ntsi, kgomo ya pele
 ge e tsena ka noeng ya morago ke gona e kwa ka molomo wa lesaka
 ba fitlha ba re e kwang ba kwa, kubu le kwena tsa re ngwana yo ga
 a na se a jang o e ja tloo e tee feela ga bereke selo, ba tloga
 ba fitlha ka gae ba dia monyanya o mogolo ba bitsa le dinaka, ya re
 gola molahlwa a letsa moropa a re, nna a se kgaitsemi

dikgaitsemi ke magotlo
 le makogobu a mela

36 mohlanka yo mongwe a bolela le papa go molahlwa gore a motsee,
 papago molahlwa a re nao tlo mo kgona naa? Ga a some selo
 ga a je bogobe a e ja tloo e le feela ba bo mohlanka ba re rena re
 tlo mo kgona se a se jago le tlo mo fa sona, aowa mohlanka le
 molahlwa ba kwana ba bekana a fihla kagaye a se be le se a diang a
 dula, ba bogadi ba re re kanama ra somela ngwetse ba re tsea
 o setle a re nka segone ba re setla a setla a epela kosa ya gae heso
 gare setle, re mohlwa re mela segolo

ga gese hare setlo re mohlwa re mela segolo

ga geso ha re setle, " " "

ga geso ga re setle, " " "

a tsena fase a boya ka dinoka, ba montsha ba re o dia ka kgole a
 setla a boya ka magetla ba montsha ba re, o dia ka kgole a setla a
 tse mmele ka moka a subelelaa sesa bonala le ka hloo a ya go
 bo mmage le bopopage bo kubu le bokwena, ke moka batla ba le ba
 loba dikgomo tsa go tsea mosadi yola molahlwa

ntlo sa mosela wa mpona.

Tsa batho le dinonyana.

37 E le e motho, keleketla, ya re e dinonyana di gagile ntlo ya tsona
 di begile dilo tsa botse di beile ka ntlong, batho ba bangwe ba re,
 re yo di tsea, keleketla, dinonyana rsa re di saile go tsoma batho
 ba fitlha ba di tsea ba tloga, keleketla, ba re ba sa re tlowi,
 tsa fihla tsa ba loma, keleketla, ba latlha dilo tsela, keleketla,
 dinonyana tsa tsea dithoto tsela tsa isak ka ntlong ya tsona,
 keleketla, bja sa bangwe ba tla ba tsea dinonyana tsa boya tsa ba
 loma ba di bea, keleketla, dinonyana tsa tsea tsa isa gae keleketla,
 bjale ke ba motse wa boraro, ba di tsea keleketla, dilo tse di be
 di na le se mpherere, keleketla, ba rile ge ba re re tlogile
 nakana ya thibologa ya re,

gote gote, ke ya ledirotwe ke ya le ditwe

fomola se llela basabi, ke ya leditwe ke ya leditwe

tshwe di sa ile go tsoma, " " "

ditshweu nong tsa godimo, " " "

dinonyana tsa tla tsa ba loma ba di lahla, keleketla, dinonyana tsa tsea dithoto tsela tsa isa ntlong ya tsona, keleketla. Bjale wa tla ba bogale bjale ka tsona, keleketla, ba apere diring tsa matswa mo godimo ga diatla tsa bona keleketla, ba fitlha ba di tsea, keleketla, ba tloga seabakanyana, keleketla, nakana ya thoma go bitsa dinonyana, ya re,

tegote, ke ya le dirotwe keya le dirotwe
fomola se llela basobi, keya le dirotwe keya
le dirotwe

tshweu di sa ile go tsoma, " " "
dotshweu nong tsa godimo, " " "

dinonyana tsa fihla, keleketla, go ba loma, batho bale tsa re ge di re ke a ba loma oi ba isa diatla godimo ba di itiya melomo ya tsona go fihlela dinonyana di bolawa ke kgoba di gwa, batho bale ba sea dithoto tsa dinonyana isa gae

ntlo sa mosela wa mpona.

Tsa ngwanenyana.

E ile e le motho, keleketla, e ngwanenyana a tserwe, keleketla, a ya gagabo, keleketla, ba gabo ba mohlabela kgomo ba beka megwapa keleketla, a tsea megwapa ela a tloga nayo a ya bogadi, keleketla, a re re a ditse a sepela a khumana phiri, keleketla, a re go phiri mpinele kosa, phiri ya a re o tlo mphang, a re ke tla o fa mogwapa kamo sakeng ye ke rweleng

phiri ya re, ke rile ke ephela, awa santlege
wa re phiri bimkosa, " " "
ke tlo bina wa mphang, " " "
ka o fa mongwe mogwapa, " " "
thipu tlege thipu, thipu, " " "
thipu tlege thipu " " "

a e fa mogwapa ya ja ya fetsa ya mokitimela ya re mphe, keleketla, a re e,ee, na a ka re ke o file ya re ke ya bina wa mpha o mongwe

ge o sa mphe ke ya go bolaya motho a e fa mogwapa ya bina

ke rile ke ephetela, aowa santlege

wa re phiri bina kosa, " "

ke tlo bina wa mphang, " "

ke tlo o fa mongwe mogwapa, "

thipu tlege thipu,

thipu tlekge thipu, " "

thipu tlekge thipu, " "

39 a e fa megowapa go fitlhela megwapa yela e fela ka moka ga yona,
keleketla, a thoma go e fa bogobe, keleketla, bogobe le byona bja
fela, a e fa thari ya ngwana ya fetsa ya re mphe, a re, a sena se
nka o fang di fedile ya thoma go bina kosa ya yona e rego,

ke rile ke e phetela, aowa santlehekge

wa re phiri bina kosa, " "

ke tlo bina wa mphang, " "

ka o fa mongwe mogwapa " "

thipu,

thipu tlhekge thipu, " "

thipu tlhekge thipu, " "

a e fa kobo ya gagwe ya se phankga ye a bego a e rata, keleketla,
a kitima a swere ngwana ka tukwane a tsena ka gae. ntlo sa nkwatana.

Tsa monna le kgomo

E ile e le motho, keleketla, ya re e monna le mosadi le bana
ba bona, keleketla, ba bolawa ke tlala kudu e le ngwaga wa tlala,
keleketla, ba bolawa ke tlala kudu, keleketla, fela e be e le setse
e le nako ya lehlabula keleketla, batho ba be ba sesa ba jela ruri
lehlabula keleketla, ba be ba ija dikiti, keleketla, bjale monna
yo a re ka tsatsi le lengwe go la batho ba ya maseng yena a re, kea
lwala a se a lwale, keleketla, a re go sala mose gare a ya nageng
a khumana kgomo e fula moriting wa sehlare, keleketla, a re go yona
kea nke o nthuse ke bolawa ke tlala, keleketla, kgomo ya re nna
ke na le mafsi a nka go thusa ka ona, nkgame, a e gama

40 a tloga a ya gae, keleketla, batho bjale ba boya masemong ba mmotsisa gore na le hlwele bjang, a re, aowa ke sa lwala kudu, keleketla, bjasa ka bosego batho ba tloga ba ya masemong, keleketla, monna yola a tloga a ya gona mola a khumanang kgomo yela a opela kosa ya go bitsa kgomo gore e tle a kgame a re,

Owe owee tshokga pudi, tshagantsha rebo
 nna nna re bonang, tshagantsha re bone
 mosese wa pekalaka, " "

ya tla a kgama a nwa a khora a ya gae, keleketla, ka bosego a dira bjale ka matsatsi, keleketla, gware tsatsi le lengwe ngwana wage a sala a re, ke nyaka go bona gore nna papa o hlwa kae? A mona a re nka se mmotse, keleketla, a botsa bo mmagwe, keleketla, mosimane a re esale ka bosego a tsoga a opela kosa ya papagwe

Owe owee tshakga pudi, tshagantsha re bone
 nna nna re bonane, " "
 mosese wa pekalaka, " "
 owe owee tshakga pudi " "

ya a e gana a tlatsa dipitsa bommagwe ba rwala ba isa tshemong mosimane a bolaya kgomo ya papage ka bosego papagwe a tla a khumana kgomo e se gona a opela kosa ya se tle, a opela a lele ya se tle a bona dilove di fofa fofa go yona a e bo a a tloga a ya gae a swerwe ke tlala, batho ba mmotsisa gore o hlwele bjang? A re ke

ile e ngkano keleketla e mmutla keleketla o otsetse ka fase
 ga mmrula keleketla lerula la re mpe mmutla wa re papara wa
 boelela wa otsela keleketla lerula la wa gape keleketla wa tsoga
 wa re go tshaba keleketla wa hlakana le phukubje keleketla, ya re
 nna o tshabang mmutla wa re ke rile ke otsetse ka tlwa samphenyana
 wa ka tsona se re mpe sa boa sa re mpe tsa tloga tsa hle di tshaba
 keleketla tsa hlakana le phuti ya re nna le tshabang phukubje?
 Keleketla phukubje ya re butsiso bo mutla ya re nna le tshabang
 mmutla? Mmutla ya re ke rile ke otsetse ka tlwa samphenyana
 wa ka tsona se re mpe sa boa sa re mpe keleketla tsa tshaba ka
 moka keleketla, tsa hlakana le ntsa ya re nna le tshabang keleketla
 phuti? Phuti ya re butsiso phukubje ya re le tshabang phukubje ya
 re butsi sa mmutla ya re le tshabang mmutla keleketla wa re ke rile
 ke otsetse ka tlwa samphenyana wa katsana se re mpe sa boa se re
 mpe keleketla tsa tloga ka moka tsa hlakana le tlou keleketla,
 ya re nna le tshabang Montsa ya re butsiso phuti nna le tshabang
 phuti? Phuti ya re butsiso phukubje nna le tshabang phukubje?
 Phukubje ya re butsiso mmutla. Mmutla a re ke rile ke otsetse
 ka tlwa samphenyana a ka tsona se re mpe sa boya sa re mpe keleketla
 tsa tloga ka moka tsa hlakana le tau ya re na le tshabang Motlou
 butsiso bomontsa bo Montsa butsiso bo phuti bo phuti ba re butsiso
 bo phukubje bo phukubje ba re butsiso bo motlou bo motlou ba re
 ke rile ke otsetse ka tlwa samphenyana a katsana se re mpe sa
 boa sa re mpe tsa tloga le tau di tshaba tsa hlakana le kgomo
 keleketla, ya re nna le tshabang tau ya re butsiso bo motlou, bo
 motlou ba re butsiso bo Montsa, bo montsa ba re butsiso bo phuti
 bo phuti ba re butsiso bo phukubje bo phukubje ba re butsiso bo
 mmutla, ba re ke rile ke otsetse ka tlwa samphenyana a ka tsona
 se re mpe sa boa sa re mpe tsa tloga le kgomo tsa hlakana le
 khudu ya re nna le tshabang kgomo ya re butsiso bo tau, bo tau
 ba re butsiso bo motlou bo motlou ba re butsiso bo montsa ba re
 butsiso bo phuti ba re butsiso bo phukubje ba re butsiso bo mmutla,
 bo mmutla ba re ke rile ke otsetse ka tlwa samphenyana a katsana se
 re mpe sa boa sa re mpe tsa tloga tsa go tshaba tsa felelela ka moka

43

ga tsona diphoofolo tsa re mathapama tsa re relapile ga re emeng
 tsa ema tsa aga lesaka tsa otsela ka teng ka busigo tsa tloga
 tsa ya go tsoma tsa khumana moloko a se gona ba re nna maloko a
 rena a lle ke mang ba re ka bosigo tsa re mamohla re siya mongwe tsa
 sia phukubje a re gola e le mose gare, keleketla a bona mokgekolo
 ka sesigwana, keleketla, phukubje ya re o nyakang mokgekolo a
 tsena ke lesakeng phukubje ya re kea mo loma mokgekolo a tsea
 tshipi keleketla a re go tiya mohlagare a e wetsa fase a tsea
 maloko a tloga ge ba boa bo phukubje maloko a kae phukubje ya ba
 ea lla e tswa madi ba re ka bosigo go sala kgomo a nama a sala a re
 mosegare a re ke sa ya kamo dihlareng a re ge a boya a khumana mokge-
 kolo ka lesakeng. Kgomo ge e re ke re ke ya mo hlaba keleketla
 mokgekolo a re go biya lenaka la wela gole keleketla mokgekolo a tlo-
 ga ge maphoofolo a boya keleketla ba sega ba re bonang kgomo ga a
 na lenaka. Keleketla khudu a re go sala nna keleketla ba re kwela
 keuwe o ya re foka ba re go sala tau keleketla tau ge e sa dutse
 moriting a bona mokgekolo a tsena ka lesakeng a re nna nka o tsea
 maloko a rena keleketla a re ke ya tsere ka fswele keleketla tau
 ya re ge e re ya mo loma a re go itiya mohlagare a boa a ntsha
 meno ge ba boa ba ilo fomola keleketla khudu a re nna ke ya sala
 keleketla ba re sala wa re wa se mo sware re tla go ja khudu a
 sala a re mose gare a bona mokgekolo atla a tsena ka lesakeng
 khudu a re koko emang ke le ole dise keleketla a re yaa ke nyaka
 yo mobjale keleketla ba olela khudu a re kitelang koko mokgekolo
 absena akitela a kwa keleketla ba tshela khudu a re emang ke tsene
 a tsena a kitela a re khurumelang ba khurumela ba tla ba khurumela
 a kwa keleketla ba tshela a re tsenang mokgekolo a tsena keleketla
 khudu a khurumela a o kgothela. Molomo ka moka a o na mokgekolo a
 re ntshe mukhudu a gana maphoofolo a boya a mo khumana a mo ja a
 tima khudu.

ntlo sa mosela wa siripa.

Ile e le nkano keketla base na ngwana keketla wa go badisetse dikgomo keketla, ba tsea letsopa keketla ba dira mosimane ka letsopa keketla yaba motho a phela a ba disetsa. Keketla, ba mmotsa gore ge pula e tla o boye gae keketla a re e ya a tloga a ya go disa keketla, pula ya tla keketla ba bona a sa tle keketla, bo mmage ba namela motwane keketla ba o pela kosa ba re thikane wee a se tle ba thoma ba re, thikane wee thikane! tswara! kopekope tswalela boroka o boye tswara kopekope thikane badimo ba o llela ba llela ngwana mopya tswara kopekope ngwana mopya ka diatla tswara! Kopekope thikane.

Ge a boya go disa a boya a se na letsogo keketla ba re re go buditse ra re ge pula e duma o boye keketla. Le ge o le bjale o tla no disa keketla ka gore kama tsatsi re ya go botsa keketla. Ka moswana a tswa natso keketla ba no mmotsa ba re ge pula e tla o boye gae a re ee, ke tla boya keketla, bjale pula ya tla a ye gae ya mo nela. Ge a boya gae, keketla a boya a se na letsogo le lengwe keketla ba no fela ba mmotsa ba re o tla no disa le ge o se na matsogo ohle keketla. Bja sa ba re etswa natso a re ke tla swara bjang dithoka ge ke soka keketla ba re a re tse kewena weitirelego keketla ba re etswa natso a tloga natso keketla a ya go disa keketla. Pula ya re ke fihlile a se ke a ya gae keketla yana ruri ya khula a ya gae a se na lekoto o tla no disa dikgomo keketla ka bosego ba re etswa natso keketla a re ke tla sepela kaeng ke se na lekoto keketla ba re a retse wena e ya disa dikgomo a tloga a phikuloga ka mpa keketla a ya go disa mosegare pula ya tla a se ye gae ya mona a ya gae a se na lekoto le lengwe bjale o sepela ka mpa dikgomo tsona ~~kanna~~ tsa sepela tsa ya gae keketla e na a sala a sepela ka mpa ~~ka~~ a ya gae a ya gagwe keketla bo mmagwe ge ba namele

mmotwane ba opela kosa ba re,

thikane wee! Thikane, tswara! kopekope
 tswalela boroko o boye! tswara kopekope
 badimo ba o llela, tswara kopekope
 ba llela ngwana mmopya! tswara kopekope.

ngwana mmopya ka diatla, tswara kopekope

Ge a fitlha gae keleketla a ba a lapile ba re o tla disa keleketla
 yaba ga a sa na mokoto le matsogo keleketla a tswa natso a gogoba
 ka mpa keleketla pula ya re ke fitlhile ya re go na keleketla
 metse a mo tsea a mo isa badimong bommage le bo papagwe ba ya gona
 badimong keleketla ba khumana e le motho ba mo tsea.

Maphôfôlô

- 46 ile e le nkano keleketla e maphoofolo keleketla a kgobakane keleketla
 ba sepela ba bona mokgekolo a tlhaga keleketla ba bona more wa
 go bukwa ruri. Keleketla ba re re swere ke tlala keleketla
 romang mmutla a ye go butsisa mokgekolo yola keleketla a fitlha
 a re koko more ola ke more mang koko keleketla, ba re ke motlatla
 diana motlatla, ke more wa go lewa ke kgosi keleketla a tloga a
 re a e sa ya a kgolwa keleketla a wa a lebala tsela mokgekolo
 a mmuditseng keleketla ba re bareng a re nna ke lebetse gwa ya
 tlou keleketla a fitlha a re koko more wo ke more mang keleketla
 ba re ke motlatla diana motlatla ke more wa go lewa ke kgosi
 le re gola le sie kala kgolo ya mosate keleketla a tloga a re ge a
 fitlha mola mmutla a kgolwang le ena a kgolwa a lebala ba re a
 reng tlou a re nna ke lebetse ba re sepela montsa a fitlha a re
 koko keleketla more o ke more mang wo ba re ke motlatla diana
 motlatla ke more wa go lewa ke kgosi le re go jale sie kala kgolo
 ya mosata a tloga a re ge a fitlha a kgolwa a lebala keleketla
 ba re ba reng a re nna ke lebetse ba re bjale go ya kgôkông
 ya keleketlaa re koko more yo ke more mang ba re le ya ntshwenya
 lena a se re ke lebuditse keleketla ke motlatla diana motlatla
 47 ke more wa go lewa ke kgosi le re go ja le sie kala kgolo ya
 mosate a tloga a re ge a fitlha a kgolwa a re ke lebetse keleketla
 khudu a re ke yaya ba re sepela a tloga keleketla,

a fitlha a re koko more wo ke more mang keleketla ba re ke
motlatla diana motlatla ke more wa go lewa ke kgosi keleketla
khudu a eba a epela ka setontolo a re,

ke motlatla diana motlatla
ke more wa go lewa ke kgosi
ke motlatla diana motlatla
ke more wa go lewa ke kgosi

a re ge a fitlha a kgolwa a wa a tsoga kapela a khumana sentontolo
se sa re ke motlatla diana motlatla ke more wa go lewa ke kgosi
keleketla ba re ge ba mmutsisa a ba botsa keleketla ba re ka
nnete ba rialo ba thakgala a re ba rile le re go ja le sie kala
kgolo ya mosate keleketla ba tloga ba ya go ja ba bina khudu a sa
fitlhe le le ba ja ba sia kala kgolo ya mosate keleketla khudu ena
a ja dithapo yaba tsatsi la ya subela ba robala khudu a re tseang
mafsika le mpe godimo le ka tla la bona nka ke nna ke lleng
kalakgolo keleketla ba tsea mafrika ba meya godimo ba re go la ba
robotse khudu a tsoga a namela keleketla a ja kalakgolo a fetse
ba keleketla ele go ba rile a ka se tsega a tsea dithapo a di
48 bea fase ga motlou keleketla ka bosigo ge ba tsoga keleketla ba re
kalakgolo ga e go khudu a re nkhupe lene ke bone keleketla ba
mo khupulla a re jojo more wa batho o lle ke mang keleketla a re
xare ithotlhoreng yo a tswang dithapo ke yena a lle go more wo
keleketla ba ithotlhora motlou a keya ithotlhora a kwisa dithapo
ba re ke motlou keleketla ba mmolaya ba tse ya dinama tsage ba fa
khudu sebebe a eba a re sebete sa motlou sea ntshitatshita
keleketla ba re nna o reng mokhudu a re aowa ke re sebete sa motlou
sea ntshita ba mo tseela sebete keleketla ma mofa mogodu keleketla
bage ba hlokometse go sepela a re ka bolaisa bolaisa motlou
ka volaisa bolaisa motlou keleketla ba re nna o reng mokhudu
keleketla a re aowa ya ba ba fitlha nokeng ye kgolo keleketla ge
ba fitlha ba re re sa nyaka moreka beyo nyaka mo ba ka nyogang.
Keleketla bare ba esa ile hwetsa mokhudu a se gona keleketla
a tsene kateng ga mogodu keleketla ge ba baya ba khumana khudu
se gona ba re khudu wee a fomola khudu wee a fomola ba re re tla

49

mo tlogela e hlale a ka se mo nyose ke motho keleketla ba
 tsea dinama ba tloga ba di kgatsa ka mose ga noka keleketla,
 khudu a tswaka mogodung keleketla a re ga le ya nyosa ga le ya re le
 ka se nyose keleketla, ba re go bolaya ke kgaba keleketla ge di
 nyogile tsa kga o gana keleketla khudu ya tloga ya hlakakana le
 Montsa keleketla a re ga re thuthupise mahlo a rona keleketla,
 Montsa a dumela a re a re ye go nwa ela ba ya go gwaela ge ba boya
 khudu ena a fula ditholwa keleketla ba gotsa mollo kateng ga
 molete keleketla khudu a tsena a fisa thalwa ya thunya a fisa e
 ngwe ya thunya a re ntshe a mo ntsha keleketla Montsa a tsena
 leihlo la re thuu lengwe la re thuu a re ntshe, keleketla,
 khudu a re o sa topa bopela a swa a bukwa a Montsha gola e le
 gale keleketla a ntsha dinakana tsa Montsa di hlatswa ana Mela
 Seholo a diletsa a re a e sa diletsa keleketla, kwena ya tswa bodibeng
 keleketla, ya re Mukhudu nkadime nakana tse tsago, keleketla
 khudu ya re aowa e ka tla wa tshoba natso keleketla a re aowa
 ke tla o fa keleketla a mo fa a letsa a tshabela natso budibeng
 khudu a re ke go buditse ka re o tla tshaba natso keleketla khudu
 a ya natso gae a se natso keleketla ka bosigo kwena ya kwa
 budibeng ya letsa dinakana keleketla khudu a re khukhunetsa a e
 tseela a letsa a re,

fwehle fwehle nakana tsa bo

montsa dia lla fwehle fwehle

nakana tsa bo montsa dia lla a re a e

50

sa letsa tladi ya hla ga godimo ya re khudu nkadime dinakana keleke-
 tla a mo adima a tshaba natso khudu yere ho sekgwa a re ye
 mphelesetse Marung keleketla sekgware re yo dirang a re yo tsea
 nakana tsa ka di tahabile le tladi sekgwa sa re are ye sa eta
 pele tsa tloga sekgwa se eta se dira tle ratla keleketla, tsa in
 tloga tsa fitlha godimo tsa khumana tladi kgorong keleketla khudu
 ya re mphe nakana tsaka keleketla ya mo fa yaba e bahlabisitse
 kgomo keleketla, khudu ya otsela sekgwa sa tsosa khudu, khudu
 ya ganelela sekgwa sa tloga sa ya gae sa eta se kgaola x tleratla
 keleketla khudu ge e tsoga ya khumana e le gae go tlogilwe keleketla
 a re wena tladi tsea mokgopana yo wa nama x o mphuthele o re go

sekgwa a re tsea nama yago siwe keleketla tladi ya dira bjalo ya phuthela khudu ka mokgopa ya re sekgwa tsea nama yago seiwe sekgwa sa hlakanetsa botse ge se re ke ya phuthulla sa khumana khudu ya re tlanki sekgwa, keleketla sekgwa sa kwata ruri ya nama ya fela.

Mokgekolo

Ile e nkano e mokgekolo a sena kolobe keleketla a ena le seke keleketla a ya gore ka kolobe ka sona keleketla a fitlha sethopeng a re kolobe tsena ka sethopeng. Keleketla kolobe ya gana a re mpya loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka sethopeng mpya ya gana a re patla betha mpya, mpya e gana go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng patla ya gana a re mollo fisa patla, patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng mollo wa gana a re metse tima mollo, mollo o gana go fisa patla, patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng metse a gana a re kgomo e nwa metse metse a gana go tima mollo, mollo o gana go fisa patla, patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng. A re dithapo kgokang kgomo kgomo e gana go nwa metse, metse a gana go tima mollo, mollo o gana go sisa patla, patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng, dithapo tsa gana a re magotlo thathantshang dithapi dithapo di gana go kgoka kgomo, kgomo e gana go nwa metse metse a gana go tima mollo, mollo a gana go fisa patla patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma kolobe kolobe e gana go tsena ka lesakeng magotlo a gana a re re dikatse e lang magotlo magotlo a gana go thathantsha dithapo dithapo di gana go kgoka kgomo kgomo e gana go nwa metse metse a gana go tima mollo mollo a gana go fisa patla, patla e gana go betha mpya, mpya e gana go loma kolobe, kolobe e gana go tsena ka lesakeng dikatse tsa re ge re tla di ja re gamele mafsi a gama a tlatsa pleiti di fa tsa nwa dikatse tsa ja magotlo, magotlo a ja dithapo dithapo tsa kgoka kgomo, jgi kgomo ya nwa metse a tima mollo, mollo wa fisa patla, patla ya betha mpya mpya ya loma kolobe kolobe ya tsena ka lesakeng e fela mo.

Ile e nkano e legokobu le legotlo keketla tsa re mohlo o mongwe tsa re legokobu la legotlo a re a ge dintlo tsa rena legotlo la re nna ke tlo fata molete wa ka keketla, legokobu la aga n'lo ya lona keketla legotlo lona la fata molete wa dikgona khona keketla legokobu la fetsa la bitsa pula le re tudutu tudutu ga e thibe medupyi pula ya na kudu ya tlatša molete wa legotlo keketla legotlo la tswa la ya ntlong ya legokobu la fitlha la re,

wa mpulela kwete kenama
ke omelela kwete kenama
ke omelela kwete kenama
ke omelela kwete

legotlo la re o sa topa topa keketla

ke re wa mpulela kwete kenama
ke omelela kwete kenama
ke omelela wa mpulela kwete
kenama ke omelela

legokobu la bulela legotlo keketla legotlo la re n'lo ya legokobu e butito byang keketla legokobu la re ka bosigo re ye go kga byang keketla ge bosete legokobu la re ga re ye legotlo keketla legotlo la re nna ke sa ya go fetsa sa ntlo ya ka keketla legokobu la toga la lagabyana la rulela ntlo ya lona la re ge le feditse la re,

tudutu ga e thibe medupi
tudutu ga e thibe medupi
tudutu ga e thibe medupi

pula ya na molete wa legotlo wa tlala la tswa la re

wa mpulela kwete kenama
ke omelela kwete wa mpulela
kwete kenama ke omelela

la re o sa omelela pele ke tla go bulela

wa mpulela kwete kenama
ke omelela kwete wa mpulela
kwete kenama ke omelela

la le bulela yaba legotlo le na le ditholwa ba gotsa mollo legotlo
 la re butsetsa keketla legokobu ge le butsetsa thalwa ya re thuu
 ya pyatla leihlo la legokobu legokobu ge le lla le gotlo la re
 busetsa le tlo fola ge a butsetsa ye ngwe ya re thuu ya pyatla le
 ngwe legokobu la hwa keketla legokobu la hwa legotlo la ba le
 ngwana la bitsa semati sa tla go lela ngwana wa legotlo mosegare
 legotlo la tloga la ya go tsoma semoti sa sala se fisa ngwana
 wa legotlo legotlo ge le boya la khumana ngwana a hwile la tloga
 la ya nyaka semoti yaba semoti se ilo nyaka dimoti tse dintshi legotlo
 ge le fitlha la khumana dimoti tse dintshi tsa bolaya legotlo ya nama
 nama ya fela mo.

54

Maphōfōlō le monna

Ile e nkano keketla e monna a ena le mosadi keketla monna a
 re go mosadi a se nwe metse a llago segwagwa keketla mosadi
 a ya nokeng a fitlha a re monna wa ka o re ke mosadi a se nwe
 metse a lla go segwagwa sa re kuru a tloga a ya nokeng ye ngwe
 a fitlha a monna wa ka o re ke mosadi ke mosadi se nwe metse a lla-
 go segwagwa sa re kuru keketla a tloga a ya go ye ngwe a fitlha a
 re monna wa ka o re mosadi ke mosadi se nwe metse a llago segwagwa
 sa fomola keketla a boelela a re ke re monna wa ka o re ke
 mosadi ke mosadi ke se nwe metse a llago segwagwa keketla sa
 fomola a tsea sego a nwa a tla a le bose ka ku swikiri keketla
 mosadi a nwa metsale ka mogobeng a fetsa a sitwa go emelala
 keketla mutla wa tloga wa re me a rena anwele ke mang a re ke
 rile ke ya nwa mogodu wa tlala ka sitwa go emelala mmutla wa re
 dikgolo di se morago phuti ya hlaga ya re koko metse a rena a
 nwele ke mang a re ke nna ngwana ngwanaka ke rile ke ya nwa mogodu
 wa tlala gwa tla khudu ya re koko metse a rena a nwele ke mang
 a re ke nna ngwana ngwana ka ke rile ke ya nwa mogodu wa tlala
 kudu ya re dikgolo di se morago gwa hlaga kgomo ya re koko
 metse a rena a nwele ke mang a re ke nna ngwana ngwanaka ke rile
 ke ya nwa mogodu wa tlala keketla dikgolo di se morago.
 Diphoofole tse di ntloko tsa felelela keketla kgolo ya hlaga ya
 re koko metse a rena a nwele ke mang ya re ke nna, ngwana ngwanaka

55

ya re kgolo o se morago keleketla,kgolo ya go di feta ya hlaga ya re
 koko metse a rena a nwele ke mang ke nna ngwana ngwana ka ke rile ke
 ya nwa modu wa tlala ya mometsa keleketla gae ba bona motho a sa
 tle keleketla monna a tsea lerumo le seepe a tloga a ya mogobeng
 a khumana e le gona di sa thoma go tla go nwa a thoma ka phoofolo
 ye ngwe a re se selle mmakese se selle mmakese sa re,

nna mmago sea mo ja gele
 motho o lle ke sebata gele
 sa mahlo a magadi-gadi gele
 mahlo a nka dinanedi gele
 ka mometsa makwile kwiti

a e lesa ga tla sona sa go ja mage sa mahlo a nka ke dinanedi a se
 selle mmakese, seselle mmakesa

sa re nna mmago sa mo ja gele
 motholle ke sebata gele
 sa mahlo a magadi-gadi gele
 ka mometsa makwile kwiti gele

a se bolaya ntsha bo mage ba phela e fela mo.

56

Mosadi le dipela

Ile e nkano e mosadi a lemile tshemo gaufsi le thaba a e na
 le ngwana keleketla ngwana yo s se na moledi keleketla byale bo mmago
 ba re go dipela ba re nkele ntalele ngwana tsa dumela keleketla
 a di fa ngwana tsa molela a e sa hlagola a re gola e le mathapama
 a re,

Mpelana tlisa ngwanaka a mame
 ke tshalela
 Mpelana tlisa ngwanaka a mame,
 ke tshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame
 ke tshalela

tša mo tlisa a mama a ya gae keleketla ka bosigu a boya a di fa
 alema alema a re go la e le bosigu a re

mpelana tlisa ngwanaka a mame ke tshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ke tshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ke tshalela
 tsa mo tlisa a mame ele gore di molela godimo ga thaba mo bo
 mmage ba ka se gane go namela ka busigo a di fa ngwana tsa
 molela a lema mathapama a thoma to epela

mpelana tlisa ngwana ka a mame ke tshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ke tshalela
 ketshalela ketshalela ke tshalela

57 ketshalela ke tshalela ketshalela ketshalela

mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 mpelana tlisa ngwana ka a mame ketshalela
 tsa gana nae tshohlana ya tla tsa gona di mo tlisa gola e le gale
 keleketla ka busigo le gona a na di fa ngwana molela a lema lema a
 re,

mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 ketshalela ketshalela ketshalela

tsa mo tlisa ka busigo a di fa a lema lema

mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 mpelana tlisa ngwanaka a mame ketshalela
 tsa gana nae. Mosadi a tloga a ya gae a yo bitsa dikgaityadi tsa
 gae tsa tla tsa nakela thaba tsa khumana di e sa raloka nae tsa
 re lema dipela ngwana yo ke wa mang tsa re ke wa rena keleketla
 tsa re re feng ena tsa gana ye ngwe ya re lena batho ekwang kamo
 bo mma ngwana ba etla batho bale ba re ngwana yo ke wa rena re ya
 mo tsea dipela tsa gana ba di bolaya ba tsea ngwana ba ya gae e
 ela mo.

Ile enkano keleketla e mmutla keleketla wa hlaga o sepela keleketla wa khumana tau le bana ba yona keleketla wa re go tau mogolo wa ka bana ba bago ba o swenya ge o ile go tsoma keleketla ema ke go lelele bona keleketla tau ya dumela keleketla a balela ge tau e ile go tsoma keleketla. Ge e boya e re mpontshe bana mmutla keleketla mmutla wa tsea ka motee a re,

kele kinya kinya o ya le bona.

kele kinya kinya o ya le bona

kele kinya kinya o ya le bona

kele kinya kinya o ya le bona

bana ba gona ba elesome wa ba feleletsa ka moka a bona wa ba re ta keleketla tau ya re go lukile tau ya ya go tsoma mmutla a ja ngwana yo mongwe tau, e buditse mmutla ya re o je marapo o fe bana di goba wena o je marapo fela mmutla wa re e mmutla wa ja dinama wa fa bana marapo wa re a le kgwahlisa meno keleketla tau ya boya ya re mpontshe bana tau ya dula kgakala wa re

kele kinya kinya o ya le bona

59 a bala mo ngwe gabedi tau yona e no kgolwa e re ba ka moka keleketla ka bosigo ya ya go tsoma mmutla a ja mongwe keleketla byale gwa sala ba le ba ba nyenyane ba go phutha menwana e mebedi keleketla tau ya boya ya fa mmutla dinama ya re yo fa bana wena tsago ke marapo mmutla a fa bana marapo a tsea dinama keleketla gola ba feditse a re mpontshe bana tau e le gore ga a ke a tla ka mo ba dulang o dula ale tee kgakala mmutla ena o dula le bana mmutla a re,

kele kinya kinya o ya le bona

a ba feleletsa a ba bolala gape gape tau ya tloga ya ya go tsoma
gape ge e boya ya re mpontshe bana bjale o lle ba ba kiro a re,

kele kinya kinya o ya le bona

a ba fetsa gape a ba a ba bolola keleketla tau ya nore ba ka moka
keleketla ya ya go tsoma keleketla, ya bolaya diphoofolo

60 ge e boya ya re mpotshe bana mmutla wa re bana ba thagetse mogolo
wa ka tau ya re ke re mpontshe wa re,

kele kinya kinya a ya le bona

kele kinya kinya o ya le bona

kele kinya kinya o ya le bona

kele kinya kinya o ya le bona

tau ya kgolwa ya tloga ya go tsoma keleketla mmutla wa ja bana ba
tau wa ba fetsa mmutla wa tsea melora wa e tlotse wa pitikama

lefase wa lla tau ge e boya ya khumana mmutla a lla ya re o

lleng mmutla wa re dithswene di ile hlaga tsa tsea bana ba mogolo

wa ka tsa ba bolaya tau ya re di kae a re di tlogile di ile gae

tau ya kwata ya re mmutla sepela o yo nyaka ngaka mmutla wa ka

tloga wa yo bitsa phukubje ya tla ya laola mmutla wa re tseleng

wa botsa phukubje ya re o re go tau bana ba lle ke wena phukubje

ya re go fitlha ya laola ya re bana ba lle ke wena tau tau ya re

tloga hlako tsago ga di tsebale ge tau ya re mmutla yo bitsa

ngaka, mmutla wa bitsa khudu khudu ya tla ya laola mmutla ona wa

dula mosego wa fata molete khudu e sa laola khudu ya fetsa go laola

ya re tau bana ba lle ke mmutla tau ge e re ke fofela mmutla mmutla

61 wa tsena ka moleteng wa tshaba tau ya o kitimisa mmutla a khumana

mmamahlo a khuthu a le ka sehlakeng wa re mmamahlo a khutlu kwela

ntle batho ba tshaba ge a kwa mmufa wa tsena ka sehlakeng sa

mmamahlo a khutlu tau ya kitimisa mmamahlo a khutlu tau ya re nna

mmutla o kae mmamahlo a khutlu a re mmutla o tsene ka sehlakeng sa

ka tsa goma ge di fitlha tau ya re mmutla bula ge o sa bule ke tla x

roba mmutla wa bula wa ya mose go tau ge e tsena mmutla wa kwa wa

tshaba tau ya o kitimisa mmutla wa ~~tsena~~ fsela fsela wa robala

ka fase ga more tau wa e nyaka ya o bona o robetse ya o swara ya re
mmutla sepela o yo bitsa ditshwene tsa go ja bana ba ka mmutla
wa tloga wa go ditshwene a khumana di theya muruba tshwene ye ngwe
ya re thusu wa ga mmama fologa kakala ya more wa se swarese a ya
wa mmutla wa re awa lahang seuwe le tsese ba re re botse mmutla
wa re thusu ga le gola re jang bana ba tau re kile ra dirwang di-
tshwene tsa se thagalela tsa se tsea mmutla a tloga a ya go bitsa
tau a tla nayo ba khumana ditshwene di thea moruba, mmutla wa re
emang ke thee le lena a thea a re thusu wa gamama folo ga kakala
ya more wa se swarese o ya wa tsona tsa re thusu gale gola re
jang bana ba tau re kile ra dirwang tau ya di bolaya ka moka.

62 Mmutla le tau ba beka dinama ba tlatsa mere ge ba apile tau e fa
mmutla tsa go ota mohlo mongwe tau ya re mmutla tlosa dipatsane
mogo di mo a ka momo seleng mmutla wa tsea sepikiri wa okgothela
mosela wa tau keleketla tau ya re o ya mpolaya keleketla mmutla
wa re ke patsane ye kgolo keleketla mmutla wa okgothela kudu keleke
tla mmutla wa apea nama keleketla gola e bukwile mmutla wo sebetse
wa ntsha ya go nona wa re tau ke ofe ye tau ya re ee mmut a wa ija
wa boelele wa ntsha ya go ota wa re tau ke ofe ye tau ya re awa
keleketla mmutla wa ja nama yela wa fetsa tau ya hwa keleketla
ka gore e be e okgothetswe lefase mmutla wa ja dinama tsela wa ba
beka le tau keleketla mmutla wa ya motseng wa ditshwene wa khumana
ditshwene di se gona a khumana tsa bana wa re tseang polo le
tshete metse tsa dira bjale keleketla ya ba mmutla o apere
mokgopha wa tau bjale ditshwenyana di bona nka ke tau ye ngwe
ya tshaba ya ya tsemang keleketla mmutla wa tsea ditshwenyana
wa di lokela ka potong ka moka yela ya botsa tse dikgolo tsa tla
gae tsa khumana mmutla a tlogile keleketla tsa bona mo mutla o
gatileng tsa re ke mmutla a re yeng re go molaya keleketla ge di
ya tsa khumana mmutla a ile nokeng keleketla tsa mo letela
mmutla a dula nokeng tsa tloga mmutla a se di khumane keleketla
ya nama ya fela mo.

Ngwakwana le Serapela

63

Ile enkano keleketla e bo papa a ngwakwana ba lmele tshemo kgufsi ga thaba keleketla gona le dirapela keleketla ngwakwana a letela papagwe tshemo. Keleketla ge a tla tshemong a tla le bogobe le mafai keleketla ka mehla le ka mehla bjale setla se mo jela dijo tsa gagwe keleketla papagwe a mo agetse mosasa tshemong keleketla serapela ka mehla se botsa ngwakwana se re ge ke ija le wena bjale o se ke wa botsa papago keleketla ka nnete a se ba botse keleketla ba ka gae ba bona ngwakwana o bile a gota ba re keng o ya lwala na? A re aowa a se lwale keleketla. A re ke go-tisa ke Serapela keleketla se tla se ntyela dijo keleketla ka moswana ba tloga nae ba ya nae tshemong sa napa sa tla a re ngwakwana nka e re o boditse papago keleketla a re aowa a se ke ba botse keleketla sa napa sa tsena ka mosaseng sa ja nae papa ngwakwana tsea selepe a ya monyakong, keleketla, a se thibelela keleketla sa re ngwakwana ke go butse ka re o buditse papago keleketla ba se rema molala sa re fase sa re tsapa sa hwa bjale ngwakwana ge a ile tshemong a thaba ruri wa hwetsa a thakgetse ruri a eketlile ruri keleketla. Bjale papagwe le ena a ephsina a re ngwanaka o thabile o ya phsina keleketla, ba thabile ruri.

64

Mohlanka o ya bogweng

Ile nkano e mohlanka a ya bogweng ba gabo ba re kwa tseleng o seke wa ja mabilo keleketla bjale a kwa a swere ke tlaka keleketla, a tsea mabilo a ja a sepela sepela keleketla a kwa selo se epela kosa keleketla, se re,

thai ke ya lewatha

ke ya le wena

nkaba rile bagotsatha ke ya le wena

mogwe faje thapo ya bilotha ke ya le wena

thake ya le wenatha ke ya le wena

ke re nkaba rile bago botsatha ke ya le wena

mogwe ga je thapo ya bilotha ke ya le wena

a re nna kosa ye e kaka ke ya eng keleketla a re tuu a ema thapo yela ya fitlha go yena keleketla, a re nna thapo ye e reng batho keleketla a e tsea a gotsa mollo o mogolo a e lokela kateng ya swa a tlogaa sepela keleketla ge a sa sepela a kwa morago e se kosa keleketla thapo yela e opela e re,

thake ya le wena tha ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena

ba re mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena

tha ke ya le wena tha ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena

mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena

65

a napa a theeletsa a kwa e le kosa keleketla a re bjale ke tla reng o nyaka maano keleketla a tsea mafsika kgatla thapo yela a e sila ya sala e le bupi keleketla, a tloga sebakanyana a sepela a eta a kitima a gadima morago keleketla a kwa kosa e kgolo morago keleketla a kwa e re,

tha ke ya le wena tha

ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena

mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena

tha ke ya le wena tha ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena

ba re mogwe ga ji thapo ya bilo tha

a ema a tshoga ruri a re thapo ye ke tla e reng keleketla, a e tsea e loka pateng a sepela a eta a e ja mabilo keleketla, a tsema a raloka ge a fitlha kgaufsi ga motse a kwa thapo yela e opela ka pateng keleketla, ya thoma ya re,

tha ke ya le wena tha ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena

mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena

a fitlha bogweng keleketla thapo yela we elahlile a tsena ka gae keleketla ba moalela legogo keleketla a dula a re a e sa e ke tlile a tlwa e re

66 tha ke ya le wena tha ke ya le wena

nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena
mogwe ga ji thapa ya bilo tha ke ya le wena
tha ke ya le wena tha ke ya le wena
nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena
mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena
lesogana la tsea thapo la e lokela kgotlong ya no epela eka kgotlo-
ng batho ba re nakeng sa go epela a re ake tsebe gola batho ba
kwetse ntlo a e lokela ka ganong ya no epela eka ganong keleketla,
a e tsea a e lokela ka kgotlong keleketla, ya tlabeletsa,
thake ya le wena tha ke ya le wena
nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena
mogwe ga ji thapo ya bilo tha ke ya le wena
tha ke ya le wena tha ke ya le wena
ke re nka ba rile ba go botsa tha ke ya le wena
mogwe ga je thapo ya bilo tha ke ya le wena
batho ba re wena o lle mobilo a re aowa a se a ja ba re nka kosa ego
wena a re oo wa ke lle mobilo ba re nna a se re mogwe ga ji
mabilo a re aowa nna ke bone mmilo a bukwile kudu ba re nka be o
fete ba re nna ka geno k ga ba o botsa gore o se ke wa ja mabilo
naa a re ba mpuditse keleketla mosadi wage a re sepela ga geno ga
ke sa go nyaka keleketla, mogwe yola a tloga a nama e le
mphela .

67

Masilu le Masilwana le Mohlaka motala

Ile e nkano keleketla e moima le mosadi ba na le dikgomo
tse di ntsi keleketla, ba na le ngwana yo mogolo yo ba rego
ke Masilu a disa dikgomo a e tee keleketla bjale bo papage ba
re Masilu ngwana o se ke wa disa mohlaka motala keleketla go na
le selo se segolo sa go fwegisa keleketla Masilu a re e ya
bo mmage ba re Masilu sepela o ye go disa Mohlaka motala a re
ke tla ya keleketla, e le gore bo papage ba rile o se ke wa disa
mohlaka motala keleketla tsa re di e sa fula Masilu a tla kobo
kobo kobo keleketla bo papage ba mmuditse gore mohlaka motala

keleketla, go na le mankobokobo selo sa gona se ja batho keleketla
a boelela a tswa kobokobo a tshoga a sa ka dikgomo a ya gae a eta
a di kitimisa keleketla sa tla se eta se kitima Masilu a eta a
epela a re,

Rare o rile o se dise mohlaka motala mankobokobo

Rare o rile selo sa gona se ja batho mankobokobo

Rare o rile se metsa kgomo le dinaka mankobokobo

Rare o rile se dise mohlaka motala mankobokobo

Rare o rile selo sa gona se ja batho mankoboko

Rare o rile se metsa kgomo le dinaka mankobokobo

sa re kobokobokobo motho ke ya metsa kgomo ke ya metsa keleketla

tswa tlogela tsa fitlha gae le ena bo papage ba o tshabang

68 a re ke tshaba selo o ko disa mohlaka motala a re ee ba re ke

go buditse naa keleketla a re bo mma ba rile ke dise mohlaka

motala keleketla ba re o se sa dumela ngwanaka a re ee bo mmage

ba re ngwanaka nase dikgomo di kgotse ga o bona di mpya di tletse

ka busigo le gona o di ise keleketla a di isa tsa re di esa

fula mosimane a tswa kobokoboko motho kea metsa kgomo kea metsa

keleketla a di kgoba ketsa tsa kitima a ela a epela a re,

Rare o rile o se dise mohlaka motala mankobokobo

Rare o rile selo sa gona se ja batho mankobokobo

Rare o rile se metsa kgomo le dinaka mankobokobo

Rare o rile o se dise mohlaka motala mankobokobo

Rare o rile selo sa gona se ja batho mankobokobo

Rare o rile se metsa kgomo le dinaka mankobokobo

sa re ke fitlhile a tsea kgomo s se fa ge se e sa ja owa kitima

keleketla sa e metsa sa re kobokobokobo motho kea metsa kgomo

ke ya metsa keleketla, a kitima a e fa ngwe sa e metsa ya wa

kitima sa re ke fitlhile a se fa kgomo tse pedi sa sala se di

metsa a kitima di e sa metsa keleketla a re ge a re o lebelela

morago a bona se tla se re kobokobokobo motho ke ya metsa kgomo ke

ya metsa a se fa ka moka a sala a ete bjale sena ga se sa kgona go

kitima keleketla, a se tlogela a fitlha gae a tsena ka mokgekolong

a re koko selo se jele dikgomo mokgekolo a tsea dipitisa a di

pyatla a tsa kwa dikgomo fedile.

Matolwane le lekgopa

Ile enkano e mosimana yo ba re go ke Matolwane a se na babo a ena le dikgomo a se na mosadi keleketla, a tloga motseng a ya nageng a yo aga mosasa wage keleketla a itisetse dikgomo ge a ile tsona a boya le makgopa a dimpye keleketla a a bea ka mathuding keleketla mohla o mongwe a re a esa ilo go disa lekgopa la sala le kwa motho a ya go silela matolwane a sila a opela a re,

Matolwane Matolwane ge ke go bea bogosi

o mpone: Matolwane Matolwane

Matolwane maisigu ra nna : Matolwane

Matolwane

Matolwane ngwakgopala mpye

Matolwane Matolwane

Matolwane Matolwane ge ke go bea bogosi

o mpone: Matolwane Matolwane

Matolwane maisigu ra nna Matolwane

Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye

Matolwane Matolwane

Ge Matolwane a boa a khumana a mo apeetse a tlogile a ile kateng ga lekgopa a re nna motho wa go nkapeela ke mang a robala keleketla, ka bosigo a yo go disa motho yola a kwa ka lekgopeng a tsea motsega a ya nokeng a boya a ya go fala pitsa a hladia a sila a hladile keleketla a opela kosa,

Matolwane Matolwane ge ke go bea bogosi

o mpone: Matolwane Matolwane

Matolwane Maisiga ra nna matolwane

Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye Matolwane

Matolwane

Matolwane Matolwane ge ke go bea bogosi o mpane

Matolwane Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye Matolwane

Matolwane

Matolwane Maisigu ra nna Matolwane

Matolwane

Matolwane ge a boya a khumana magobe a lukile a re ka bosigo nka
se ye kgole ka bosigu a yo disa kgaufsi motho yola a kwa kole
kgopeng a hladia a re ge a sila a opela kosa a re,

Matolwane Matolwane ge ke go bea bogosi

o mpone Matolwane Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye Matolwane

Matolwane

Matolwane maisigu ra nna matolwane

Matolwane

Ge a opela bjale Matolwane o ya mo tlwa a tla gae a tlwa_a

opela a ema ka morago ga ntlo bjale motho yola a peya Matolwane

a tsena a mo swara yo a re nnelese o tlo tla o re gola

71

o kgotsa mabjalwa wa nthaga keleketla, a re aowa Monelo nka se o

roge a mo rapela kudu keleketla, motho yola a dumela a dula_nae

keleketla a re a sa ile go tsoma a khumana mosimane keleketla

a tswa_kalekgopeng mosadi yola a re wa mmona o tswa kwa ke kwang

keleketla mama yola a re bjale a se sa disa ka bosigo gwa tla

mosadi yo mongwe keleketla, yaba batho ba bantsi dintlo le tsona a

ilo bona di e gena mahla o mongwe ba dira mohlaba basadi bage ba

o sila ba o opela ba_re,

Matolwane Matolwane ge ke o bea bogosi o mpone

Matolwane Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye matolwane

Matolwane

Matolwane ngwana kgopa la mpye Matolwane

Matolwane

ba fetsa mohlaba ba dira bjalewa mosimane yo mongwe a hlaga_a

kwaka le kgopeng keleketla bjale basimane ba babedi keleketla,

ba disa ka babedi Matolwane bjale eilo ba mmona keleketla ge ba

dirile bjalewa monna yo a taiwa ke bjalewa keleketla a ba roga

ba kgutlelela a betha basimane a re ga le hlokomele dikgomo ba

mmotsa ba re a ya re swenya keleketla, a re ga ke na taba na

nka lebe le batho gona le bona ba makgopa a ba swenya ba boelela

kamo kgopeng ya nama ya fela.

RM/

Masilu le Masilwana

Ile enkano e Masilu le Masilwana ba ya go tsoma ba re ge ba le nageng keleketla Masilu a re nna ke swere ke mogabu keleketla le Masilwana a re nna o ntswere keleketla Masilu a re ntshare ka makoto re nwe ka mo sedibeng keleketla, Masilwana a mo swara ka makoto a nwa ka sedibeng keleketla, a golwa masilwana a mo ntsha Masilu a swara Masilwana ka makoto keleketla, a mo isa ka sedibeng a mo wetsa a tloga Masilwana a re a e ka sedibeng a bona noga ya re nka go tseba keleketla ya montsha ya mo tatetsa ya re ye gae e motate distse mele ka moka ya siya makoto keleketla a sepela sebaka a tlwa a lapile a opela kosa a re,

kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
 ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle

ya mo tatolla a e khutsa ya motatetsa gape keleketla a sepela sebaka masilu ena a botsa ba gae gore ga a tsebe mo Masilwana a ileng Masilwana bjale a sepela sebaka se segolo a kgotleletse a thoma a epela gape a re,

kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
 ke gate o n ateditse ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle

bjale ba nyaka go fitlha gae ya mo tatolla a e khutsa ya mo tatetsa gape ba sepela sebaka a lapa a re,

ke re kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
 ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
 kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle

ya se mo tatolle

kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle
ke gate o ntateditse ke lapile ntatolle
kgare yeso ntatolle ke lapile ntatolle

ya mo tatolla a e khutsa sebaka se segolo-golo a re nkare ye a
raka a gana a tla a dumela ya mo tatetsa ba fithha gae ba hlaba
dikgomo yaba mokete ba bolaya Masilu ba re o moloi a tla bolaya
batho ya nama ya fela.

74

Moselo wa bananyana

Ile enkanō e bananyana ba ya go fula dithokolo keketla,
ba re ge ba ditse ba fu mosimane yo bae nae wa go se tsebalege
keketla a bona mothokolo wo mogolo wa go letla o sena mana
melo a tsea mamapo a o kgothela a fithlisa godimo a bitsa banayana
a re e tlang keno more wago bukwa so keketla, bananyana ba tla
ba namela ka moka ena a o kgotholla a ba tlogela a ya gae keketla
nonyana ya ba bona lenong la ba rwala ka maphigo ya ya gae e eta
e opela a re,

Silile Mamagadi Silile ke nyaka phokhu
Silile Mamagadi Silile ke nyaka phokhu
mpontshene ga Molepa ke tsene ke nyaka phokhu
ke mo rwale tse bana Sibano ke nyaka phokhu
Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
mpontshene ga Molepa ke tsene ke nyaka phokhu
ke mo rwaletse bana bage Sibano ke nyaka phokhu

e le gore e opela e dutse ditholong mosadi yo mongwe a e tshela
melora ya tloga ya ya gongwe moteeng ya fitla ya kotama setholong
keketla ya opela a ya re,

75

Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
mpontshene ga Molepa ke tsene ke nyaka phokhu
ke mo rwaletse bana bage ke bano ke nyaka phokhu

RM/

le gona mosadi a e tshela ka melora basadi ba ba go tshela
nonyana ka melora nonyana ye e rwele bana ba bona keketla a re go
e tshela ya tloga keketla ya ya motseng yo mongwe ya fitlha
ya opela,

Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
Silile mamagodi Silile ke nyaka phokhu
mpntshene ga Molepa ke tsene ke nyaka phokhu
ke mo rwaletse bana bage ke bano ke nyaka phokhu
Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
Silile Mamagodi Silile ke nyaka phokhu
mpontshene ga Molepa ke tsene ke nyaka phokhu

bjale e opela ga Molepa e kotane godimo ga ntlo ba re ke gona
kamo ya re alang magogo keketla ba ala magogo ya dula godimo ya
ntsha bananyana bale batho ba e thagalela ba hlaba dikgomo yaba
mokete ba bitsa batho ba tla go tsee bana ba bona bale ba go
e tshela ka melora ba patela nonyana ya tloga ya fela mo.

76

Mosadi wa go lowana.

Ile e nkano e mosadi lekeletla a logana kudu a ruga noga
ye kgolo keketla bjale gwa ba le mokete motseng wa gabo keketla
go bekwa ngwananyana keketla bjale ba kgetha batho ba go mo
isa bogadi keketla mosadi yo wa go lowana le yena a ya bjale
noga ye yage e ya re ge o ya moketeng le nna ke ya ya keketla,
bjale mosadi yo a e rapela kudu ya boa ya dumela keketla,
ba tloga ba go isa ngwetsi le yena a tloga ba re ge ba re re
gole le motse mosadi yola wa go lowana a tlwa kosa morago a
belaela a nama a re lena ke soka ke mala keketla, a nama a
putla a tlwa noga yela e opela e re,

yoo sa makwatsha se kwatsha
yoo sa makwatsha se kwatsha
re tlo hwa re se na mosebetsi se kwatsha
yoo sa makwatsha yoo sekwatsha
yoo sa makwatsha yoo sekwatsha

mosadi a ya go yona keketla a fitlha a re nna o ya kae wena
samakwatsha ngwana ya re nna ke ya gona kowa o yago a re nke o ye
gae hle ya re mphe moruka ke tlo goma a kola moruka a e fa

RM/

keleketla ya goma ya re go bona a subeletse ya goma ya thoma go
opela e mo setse morago. Mosadi yola bjale a se sathagala
77 a re a e sa re o fitlha go bangwe a tlwa

Yoo sa makwatsha sekwatsha
yoo sa makwatsha yoo sekwatsha
re tlo hwa re se na mosebetsi sekwatsha
yoo sa makwatsha sekwatsha

mosadi a goma a botsa batho o re ke ya lwala batho bona ba hlabile
masata ba seakwe selo keleketla, a goma a fitlha a re o ntswenye-
tsane ya re ke re mphe moruka ke tla goma ya re kea le wena
keleketla a re o ye go fitlha gae a e fa ya tloga keleketla a
sepela sebakanyana ya goma tlwa e re,

Yoo sama kwatsha sekwatsha
yoo sama kwatsha yoo sekwatsha
yoo sama kwatsha sekwatsha
yoo sama kwatsha yoo sekwatsha
re tlo hwa re sena mosebetsi sekwatsha.

mosadi a goma a fitlha a e popula ka mohlana bjale ba nyoka
fitlha gae a nama. a kitimela bangwe ba tsena ka gae ba otsela
ka busigo yaba mokete mosadi ena a robala ka mafuri le noga ye
bjale mosadi a baiwa a e tlogela e tee a ya ka bjaleweng keleketla,
noga le yona ya kwa ya re go opela kosa e opela e ile ka mokgotheng
keleketla, monye a etlwa a fitlha a re a re ye o yo otsela ya
ya mosadi a tloga le yona ya kwa ya opela monna a e bolaya monye
a lle a lla a tloga..

Mogamelomo mebedi.

Ile enkano keleketla e bananyana keleketla, ba raloka pateng
keleketla se sasedi sa hlaga sa tsea ngwananyana yo mongwe sa mo
isa gole gole mo go sa tsebego ke batho keleketla, bath ba gona
ba ena le melomo ye mebedi keleketla a nama a ba mogatsa kgosi ya
gona keleketla, a ba le ngwana; ngwana wa gona ba re ke Motlatla-
tsana wa malope ka bjale ngwana yo a gola a ya nokeng le bangwe a
bona lehlakanoke kateng ga meetse le swerwe ke bomalome age, bjale
ngwana yo o re go lla a re nkgeleng hlaka la ka bangwe ba gana
ba re go tla ya mang bodibeng ba ya gae, a fitlha a botsa bo mmage

a re areyeng le yo nkgela hlaka laka ka nokeng bo mage ba ya keleketla ka nokeng ge ba fitlha bo malome a ngwana ba kwa kateng ga noka ba re wena rea go nyaka keleketla, ba re lehlaka le ga re ofe sepela gae o yo apeela ngwana mphago re tllile go bitsa keleketla ba sala le lehlaka a tloga a yo go apha Mphago a re bosigo a tsea moropa wa ngwanage le mphago, bjale ngwana yo ka gobane ke ngwana wa kgosi ba mo dietse kgogo ya go moleta ge ba tloga kgogo ya gona ya thoma ya re o ile o ile Motlatlatsana a malope

o ile o ile Motlatlatsana a malope

o ile ga tlo tla ga Motlatlatsana a malope

79

a re mankgete hlakanoke Motlatlatsana a malope

batho ba etlwa ba re kgogo nna e reng ba tsoga kgogo ya no lla mogadi a fitlha ka nokeng a ba khumana ba tloga ba melomo mebedi ba hlaga e le ba bantsi keleketla bo malome a ngwana ba re tlisa ngwana ba tsea ngwana ena a sala a letsa moropa a opela kosa a re,

ba ga melomo mebedi ba etla ba etla

ba nwele bana ba bona ba etla ba etla

ba ga melomo mebedi ba etla ba etla.

Ge a letsa bona ba bina a tloga a ya gae a na le kgaityadi yage ba botsa banna ba kwa ba ba bolaya ya fela mo.

Bananyana ba ya moselong.

I le enkano keleketla ba ya go fula dihletlwa ge ba sepela Mokgadi a golwa kelefsika a le roga mogolo wage a le roga ba feta ba ya go fula ge ba boya ba khumana lefsika le satogi le thaba ya kgolo bongwe ba feta keleketla, Mokgadi le ngwana wabo ba se fete a opela kosa ba re,

itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga

itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga

ga o wa roga ke nna itswe itswe fetoga

o rogile ke mokgadi itswe itswe fetoga

80

Mogadi le ngwana wabo itswe itswe fetoga
 itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 ga o ya raga ke nna itswe itswe fetoga
 o rogile ke mokgadi itswe itswe fetoga
 Mokgadi oe ngwana wabo itswe itswe fetoga
 thaba ya gara ya ba ke bosigo bangwe yaba ba fitlhile gae letsatsi
 le ya go subela ba thoma go epela gape,

itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 ga o ya raga ke nna itswe itswe fetoga
 o rogile ke mogadi itswe itswe fetoga
 Mokgadi le ngwana wabo itswe itswe fetoga
 itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 itswe itswe fetoga itswe itswe fetoga
 ga o ya raga ke nna itswe itswe fetoga
 o rogile ke Mogadi itswe itswe fetoga
 Mokgadi le ngwana wabo itswe itswe fetoga
 bjale ya ba ke bosigo ba re go epela ba re go epela sebaka se se-
 golo-golo bjale ba se sa bona kgakala ya nama nama ya bule se-
 kgala se senyenyane ge ba feta ya tlaibana ya ngwatha mongwe
 seretbe ya fela mo.

RM/

Banenyana ba ya go fula dihlatwa

I ile e le nkano banenyana ba yo go fula dihlatwa keketla,
 ba fula ba boya ba re ge ba boya ba tsena motseng keketla, motse
 obe o dula makgema keketla banenyana ba re re tlwetse makgema a
 ba fa ntlo ya go robala keketla, ya re ge ba robetse le gema la
 mokgalabje la tla go bona gola ba robetse la re,

tseke tseke

nyamuse ke khumane nama

ke kwa bo tsididi

a mo fa mokgopa

a tloga a y robala a fihla a robala, a robala sebakanyana a tloga
 a go banenyana a fitlha a re,

tseke tseke

nyamuse ke khumane nama

tseke tseke

nyamuse ke khumane nama ke

kwa botsididi

ka go nea mokompa ke kwa

botsididi

ka go nea mokompa ke kwa

botsididi

ke tla go semelela ga

na bjale

82 ke gona legema le tloga le ya go robala keketla, a robala sebakanyana a boelela a fitlha a re

tseke tseke

nyamuse ke khumane nama

A kwa go rile tuu a boeletsa a opela a kwa go rile tuu keketla,
 e le gore ge go rile tuu bjale banenyana bale ba tshabile keketla
 a kwa nka ba robetse keketla, a re go mosadi wa gagwe o ge ke re
 tlisa pitsa ya bobete o phakise keketla ge a tsena ka ntlong a
 hwetsa ba beile makgodu ka dikobong keketla a rema lekgodu ka
 selepe a e tema keketla a re go mosadi a re tlisa pitsa ya meetse
 mosadi a re o reng a re ke re tlisa pitsa ya meetse mosadi a re o
 re ya bobete keketla ke goma banenyana ba fitlha gae e fela mo.

83

krile e nkano keleketla ya re e mosimane le mokgekolo ba
 bolawa ke tlala keleketla, mokgekolo a re go mosimane wa gagwe a
 re ka gobane re bolawa ke tlala keleketla, a re tsea kgomo ye
 o yo e rekisa toropong keleketla mosimane a tloga a hlakana le
 banna ba babedi keleketla ba re go yena kgomo ye o e isa kae
 a re ke yo rekisa toropong ba re nna re ka se e reke na keleketla
 a re le ka e reka ka tshetele ge le na yo keleketla ba re nna re
 na le dinawa tse pedi tsa dithoro e keleketla a re mpheng tsona
 keleketla, ba mo fa a kgomela gae a bontsha mokgekolo dithoro
 tse pedi tsa dinawa keleketla mokgekolo a kwa bohloko ge a bona
 kgomo e tshentshitswe e rekile dinawa keleketla, a tsea dinawa
 tseo a di fosa ka lefasetere keleketla, ba robala ge ba tsoga ba
 hwetsa dinawa tseo di metse di godile keleketla, mosimane a re
 ke sa namela dinawa tse ka bona mo di fihlago gona keleketla
 a namela a sepela ka tsona a fihla mo go bego go be go le
 bopapagwe le bo mmagwe keleketla a fihla a kokota wa kwa mosadi
 wa leihlo le tee phatlang keleketla mosimane a re go bona mosadi
 wa leihlo le le bjale a re kea tshaba mosadi a re o se ke wa
 tshaba keleketla, a re ke nna motho bjale ka wana keleketla a se
 je batho keleketla, mosadi a re o nyakang, mosimane a re ke nyake
 mme reko keleketla, mosadi a mmotsa gore monna wa ka o ja batho
 keleketla ga o bone dihlogo mo godimo keleketla fela o tlare ge
 a boya go tsoma ka go kutisa ka mo fase ga raka keleketla,

84

monna wa gagwe a boya a mo kutisa ka mo yena a mmoditsego
 keleketla monna a re ke kwa mothwana yo moswa ka mo ntlong
 keleketla mosadi a re o kwa marothwana a ke go apestse go ona
 keleketla ba ya ba fetsa ba robala keleketla ka bosigo bja sa monna
 yola a yo tsoma keleketla mosimane a kwa a bereka ge le thapame
 mosimane a kuta gape gape keleketla monna yeo a boya a no bolela
 mantau a mehleng keleketla mosadi la no re o kwa dilo tse ke o
 apestseng keleketla ke gona mosadi a mo fa dijo ba ja ba robala
 pele ba tseba seso ba robala monna a re tlisa kramafomo yela ya ka
 ke letse keleketla, mosadi a mo fa a letsa ya kwa ditshetele tse
 din'ni keleketla, ge ba robotse mosimane a tsea kramafomo a letsa

RM/

85

ya_kwa ditshete tse din⁺si keketla a tshaba a fitlha gae a bontsha bo koko wa gagwe keketla ba thoma go se sa bolawa ke tlala ba reka dikobo ba apara dilo tsa botse keketla ka letsatsi le lengwe a boyelela keketla a bereka bjale ka mehleng ge monna a boya mosadi a mo kutisa keketla monna a re mphe dijo ke je ke swerwe ke tlala_ge a feditse go ja a re_go mosadi a re mphe kramafomo ke letse keketla, ge a leditse ya tswa ditshete keketla a di boloka ba robala keketla, ya re_ge ba robetse mosimane a kwa ka mo a be a khutle keketla a tsea kramafomo a letsa ya tswa ditshete tse a dintsi a re_a sa di tsea beng ba tshete ba mo kwa keketla a tshaba ba tsoga ba mo kitimisa keketla, a namela dinawa tse a tlilego ka tsona keketla, le bona ba namela dinawa tse ya re ba sale godimo a fologa a di rema ka selepe keketla, tsa wa fase monna a le mosadi bao ba hwa ka moka keketla, gwa hloka yo a salang keketla ke bjona bofelo bja bona e fela mo.

Nkano ya mokgalabje le mosimane

86

Erile e le nkano keketla e le mokgalabje a na le mosadi le ngwana keketla a re ge a ya masemong le mosadi wa gagwe a re go ngwana wa gagwe o lete mumo yo keketla o se ke wa o ja keketla ge o ka o ja ke tla go betha ba boya masemong mathapama keketla. A lebelela a hwetsa di sale ka moka keketla ka bosego le gona ba g boyelela keketla ba hwetsa di sale ka moka keketla ka letsatsi la boraro mosimane wa boraragwe a tla ba hwa ba iphsina ka go raloka keketla ya re mosegare o mogolo keketla mosimane wa bo raragwe a re a ga re fule diumo tse pedi re je keketla, mosimanyana yola yena diumo e be go tsa gabo a gana keketla, yola ngwana wa bo raragwe a no mokgopeletsa keketla go fihlela yola a bea a fula diumo tse pedi ba ja keketla ge letsatsi le thapama yola a ya gae keketla bo mmagwe le bo papagwe ba boya masemong keketla, ba re ngwana ka o fuletseng diumo a re ga se nna ke ngwana wa borare keketla, a ri ego a re fule keketla bjale nna ka fula keketla bo papagwe ba nama ba tsea letswa keketla ba mo bofelela matsogo ka morago ka letswa keketla ba re go yena ba re ke go isa makgema a go ja keketla,

RM/

87

ba tloga ba sepela ba sepela ba fitlha motseng keleketla ba
 hwetsa banna ba gona le lekgotleng keleketla banna bao ba re na
 mokgalabje n wana yo o mobofeletseng matsogo ka morago keleketla,
 monna a re ngwana yo o utswitse diumo tsa ka keleketla, ngwana
 a thoma a re,

go jale jale jale
 go nna ke maketse
 ke makaditse ke bopapa_
 ke bo_papa ba_ba ntswetsego
 ke futsi umo tse pedi
 ngwe ka e nea mosimane wa rare
 modisa kgomo tsa rare
 see tisa mongwe pele
 lesele le sala morago

88

banna ba re_wena monna ngwana yo o mo isetsa makgemeng ka go jo
 fula diumo tse pedi fela fela keleketla a re ke ya mo isa makgema
 a mo ja keleketla a sepela le ngwana wa gagwe ba sepela ba
 fitlha motseng o mongwe keleketla le gona ba hwetsa ba dirile
 lekgotla la banna banna ba re go yena ngwana yo o mo isa kae
 keleketla, a re ke yo mo fa makgema gore a mmolaye keleketla
 a se sa nyaka go mmona keleketla ba re na wena monna towe na
 o lesilu ge o nyaka ngwanago a_e hwa keleketla a re ga a nka
 re ga_ye ba tloga ba fitlha motseng keleketla ba hwetsa banna ba
 ba dutse kgorong keleketla banna ba mmotsisa ba re wena monna
 towe keleketla o reng ge o bofile ngwana_ka letswa keleketla,
 a re ngwana yo o lle diumo tsa ka keleketla, banna ba re bjale
 o nama wa bolaela ngwana diumo keleketla. Ngwana a thoma a re,

go jale jale jale
 go jale nna ke maketse
 ke makditse ke bo papa_
 ke bo_papa ba_ba ntswetsego
 ke futse umo tse pedi
 ngwe ka e nea mosimane wa rare
 se disa kgomo tsa rare
 se etisa mongwe pele
 lesele le sale morago

89

ba re wena ngwana yo a yo a bolela ka mokgwa wa botse bjale o mo
isa kae keleketla a re dilo tse ma moka le di bolelang le a mphoka
keleketla a napa a tloga ba sepela sepela le morwa wa gagwe ba fi-
tsha motseng wo mongwe gape a no hwetsa banna kgorong ba re na
melato ya bona banna ba re wena e bene ngwana yo o mofeletseng
ka letswa keleketla a re aowa ngwana yo o lle diumo tsa ka
keleketla ba re aowa monna o ka napa wa bolaela ngwana ka diumo
keleketla ngwana a napa a thoma a re,

go jale jale jale
go jale jale nna ke maketse
ke makaditse ke bo_papa
ke bo_papa ba ba ntswetsego
ke futse umo tse pedi
ngwe ka e nea mosimane wa rare
sedisa kgomo tsa rare
se etisa mongwe pele
lesele le sale morago.

90

Ga a nka re e makgema a yo mo ja keleketla, ba re wena ngwana yo
a bolela ka mokgwa wa botse bjale o mo isa kae a re ga a nka re e
keleketla ba re na wena monna towe o sehlogo se sebjang keleketla,
sa go lo ipolaela ngwana ka bakala diumo tse pedi fela keleketla,
ba sepela ba fithla mo kagema a be a le gona keleketla, ba hwetsa
makgema a magolo a se gona keleketla, e le a manyenyane fela
keleketla makgema a re na ngwana yo o tshentsheng mokgalabje
keleketla a re ngwana o lle diumo tsa ka keleketla, makgema a
magolo a boya a go tsoma ba re go mokgalabje o reng keleketla a
re ke tlisitse ngwana yo gore le mmolaye a thoma a re,

go jale jale jale
go jale nna ke maketse
ke makaditse ke bo_papa
ke bo_papa ba ba ntswetsego
ke futse diumo tse pedi
ngwe ka e nea mosimane wa rare
sedisa kgomo tsa rare
se etisa mongwe pele
lesele le sale morago.

RM/

bo ratsimo ba re aowa mokgalabje ngwana y re ka se mo khore
keleketla re ja wena keleketla makgema ao a mo bofolla ba mo
fa letswa keleketla ba re e ya gae keleketla, le re go fitlha
le je diumo tseo ka moka le bo mmago e fedile gona mo.

Nkano ya monna a sepele

91 Erile e le nkano keleketla ya re e le monna a sepela keleketla
a tsena motseng o mongwe keleketla a re ke nyaka meetse keleketla
ba mo fa a fetsa motsega o tletse keleketla bjale a feta ya ka
nokeng keleketla a fitlha a nwa a phesa noka e tletse keleketla,
a palelwa ke go tsoga keleketla gwa wela pudubudu a re meetse
a kae sambe keleketla monna yola a re meetse ao nwele ke nna
keleketla gwa wela phuti ya re meetse a kae mo pudubudu a
keleketla o ka ra mo pudubudu keleketla ga o re monna yo keleketla
meetse a kae sambe meetse a nwelwe ke nna ke re ke ya tloga kea
palelwa keleketla gwa wela phala keleketla ya re meetse a kae
mo phuti keleketla o ka ra mo phuti ga o re mopudubudu meetse a
kae mopudubudu o ka ra mopudubudu ga o re sambe a re meetse a kae
sambe a re meetse a nwelwe ke nna ke re ke ya kea palelwa keleketla
gwa wela tholo ya re meetse a kae mophala o ka ra mophala ga o
re mophuti meetse a kae mophuti o ka ra mophuti ga o re,
mopudubudu meetse a kae mopudubudu o ka ra mopudubudu ga o re
sambe meetse a kae sambe meetse a nwelwe ke nna ke re kea tloga
kea palelwa keleketla, gwa wela nkwe ya re meetse a kae motholo o
ka ra motholo ga o re mophala meetse a kae mophala o ka ra mophala
92 ga o re mophuti meetse a kae mophuti o ka ra ga o re mopudubudu
meetse a nwelwe ke sambe meetse a kae sambe meetse a nwelwe ke nna
ke re ke ya tloga kea palelwa keleketla bjale gwa wela tau ya
re meetse a kae mokwena ya re o ka ra mokwenaga o re motholo meetse
a kae motholo a ka re motholo ga o re mophala keleketla ya re
meetse a kae mophala o ra re mophala ga o re mophuti keleketla
meetse a kae mophuti o ka re mophuti ga o re mopudubudu keleketla
a re meetse a kae mopudubudu o ka re mopudubudu ga o re sambe
meetse a kae sambe keleketla meetse a nwelwe ke nna ke re ke ya
tak tloga kea palelwa keleketla tau ya boeletsa ya re meetse a
kae sambe keleketla tau yela ya umolaya ya metsa keleketla

noka ya boelela ya tlala keleketla. Diphoofolo ka moka tsa nwa keleketla sengwe le sengwe sa thakgala ge se bona meetse keleketla ya re go mo ja le rapo le lengwe la wela lehlakeng la noka keleketla lerapo leo la fetsa dibeke tse tharo ka mo lehlakeng leo keleketla. Ka morago ga beke tseo di fetile yaba ngwana yo monyenyane keleketla, ka beke ya bone ya ba e setse e le yo mogolo a betla mesebe keleketla gwa wela pudubudu keleketla e opela e re a se nna seja, seja mee seja mee ga se ja mea ga se tle se ntja seja mee se sa le mogago seja o tla se bona ka dihlaku dikima seja mee we o tlo se bona ka mahlo makhwibidu seja mee keleketla gwa wela phuti ya re,

seja mee we seja me

ga se tle se ntja seja mee

gwa phala motho yola a bolelago gape phala ya re a se na seja mee keleketla gwa wela tholo boeletsa a opela tholo ya re a se na seja mee ya re,

seja mee seja mee

ga se tle ntja seja mee

seja se sala morago o tlose bona

dihlaka dikima seja mee we

o tlose bona mahlo makhwibidu

gwa wela tau a re,

se ja mee seja mee

ga se tle ntja seja mee

seja mee se sala morago ga sena

seja mee

o tla se bona ka dihlaku dikima

o tla se bona ka mahlo makhwibidu

tau ya boelela ya opela keleketla a e bolaya tau yela keleketla a tloga a ya gae ya napa e fedile e le mophosa mosela wa seripa.

94

Tsa monna le basadi

Erile e le motho keleketla e le gore ke monna keleketla a na le basadi ba bantsi keleketla le bana ba gagwe keleketla a re ka tsatsi le lengwe a re ke ya go etela keleketla a ba laela gore le je dihlare tse tsa ka mafuri ka moka keleketla e fela le se ke la ja

RM/

sehlare sa ka kgorong keleketla, ge a tlogile ba sala ba e ja
 sehlare keleketla ba idibala ka moka ba sadi le bana keleketla
 gwa sala mokgekolo a e nosi keleketla mokgekolo a bitsa pudi a re
 ge nka go roma o tla reng a re ke tlone mae keleketla, a boelela
 a bitsa kgogo ya tshadi keleketla, a re kgogo ge nka go roma o
 tla reng keleketla, a re tloga a bitsa mokoko keleketla a re
 go mokoko ge nka go roma o tla reng a re ke tla boelela ka mokgwa
 wo wena o boleletseng keleketla a napa a re go yena e ya go bit sa
 phaka a matsana keleketla o mmotse gore basadi ba gagwe ba idibetse
 ma moka le bona ke gona mokoko o tloga wa fitlha motseng o mongwe
 keleketla a fitlha a re,

phakaphaka a matsana phaka
 phaka gae o ya bitswa phaka
 basadi ba phaka a matsana
 ba hwile ba idibetse phaka
 ba lle more o sa lewe phaka
 ba lle mo opela koma phaka

95

ke gona mokoko o fela keleketla wa sepela sebakanyana keleketla
 a fitlha motseng o mongwe gape ba mutsisa keleketla ba re na o
 nyakang keleketla a re ke nyaka phaka a matsana keleketla a ba re
 na o mo isa kae keleketla, a re gae re hlaetswe ke kotsi e kgolo
 ka maatla keleketla ba re nke o re botse kotsi ye o a re,

phaka phaka a matsana phaka
 phaka gae o ya bitswa phaka
 basadi ba phaka a matsana
 ba hwele ba idibetse phaka
 ba lle more o sa leweng phaka
 ba lle mo opela kama phaka

ke gona ba re phaka o soko feta gana bjale a sepela sepela sebakanyana
 a fitlha a mo go be go le phaka keleketla wa fitlha wa
 kotama molamong wa ntlo wa re,

phaka phaka a matsana phaka
 phaka gae o ya bitswa phaka
 basadi ba phaka a matsana phaka
 ba hwele ba idibetse phaka
 ba lle more o sa lewe phaka
 ba lle mo opela koma phaka

RM/

96 ba napa ba re phaka o ko wa kgorong a napa a ya gona keketla
banna ba re o nyakang a re ke re,

phaka phaka a matsana phaka
phaka gae o ya bitswa phaka
basadi ba phaka a matsana
ba hwile ba idibetse phaka
ba lle more o sa lewe phaka
ba lle o mo opela koma phaka

phaka a napa a ntsha pere ya gagwe a ya go ba laela keketla, a
re ke ya tloga ka gobane le a kwa gore mokoko o reng keketla
ba re nna mokoko wo ga re ya kwa botse keketla ba re nke o
bolele gape re okwe wa napa wa thoma wa re ke re ke re,

phaka phaka a matsana phaka
phaka gae o ya bitswa phaka
basadi ba phaka a matsana phaka
ba hwile ba idibetse phaka
ba lle more o sa lewe phaka
ba lle mo opela koma phaka

ke gona ba re re kwele keketla a napa a tsea mokoko keketla
a o ea godimo ga sala keketla ge ba sena tlwela motse yo o
keketla a thoma mogale wa mokoko keketla a re ke re ke re,

phaka phaka a matsana phaka
phaka gae o ya bitswa phaka
basadi ba phaka a matsana
ba hwile ba idibetse phaka
ba lle more o sa lewe phaka
ba lle mo opela koma phaka

97

ba napa ba fitlha gae keketla mokoko a fologa keketla phaka
a tsena ka ntlong a tsea sehlare keketla a ba nwesa ka moka
keketla ge a gomela ka ntlong a kwa ka moka ba re ethya ethya
keketla ba fola gwa hloka le ya hwilego keketla, e fela gana
mo mmopho sa mosela wa seripa.

Ntsho ya monna wa go ruwa dikhodu

RM/ E ile e le motho ba re ke ramatswi keketla a na le basadi
ba babedi keketla a re go basadi ke ya letsemeng la ga Sobola.

Keleketla, re yo sua mokgopha a tloga a ya. Ge a le kwa keleketla basadi le magobe ba re ba sa ile nokeng tsa kwa tsa ya ka sethla-keng keleketla, tsa fona gona gohle gohle tsa se bone selo tsa tloga tsa re,

nkhudu we nkhudu
ke latela rasenye
nkhudu we nkudu
ke latela rasenye

98

keleketla tsa re ge di re rehla mosopeng aga molube basadi ba re re fitlhile keleketla ba di fa magobe tsa goma keleketla monye a boya a re le di file, keleketla ba re re di file aowa a hloga ka bosigo gwa hla motho a re ke hlele rapa letsema la go suga mokgopha keleketla a tloga a ya gona ge a le gona keleketla basadi ba gala ba tima dikhudu magobe keleketla dikhudu tsa kwa ka sefaleng tsa ya ka sehlakeng tsa fonafona keleketla tsa hwetsa go sena selo keleketla tsa kwa tsa thoma tsa re,

nkhudu wee nkhudu
ke latela ka senye
nkhudu wee nkhudu
ke latela ka senye

tsa re go tloga tsa fomola keleketla o fela mo mphosa mosela wa seripa.

Nkano ya tau le mmutla.

99

Erile e le nkano mmutla o dula le tau keleketla tau e gotile e gotile e bolaya ke tlala e kgolo keleketla a ba a le gore pula e be e nele keleketla.. Mmutla wa re e re ke go rute magno keleketla mmutla le tau ba epa molete o mokgolo wa go lokela tau keleketla tau ya tsena ka moleteng mmutla wa o khupetsa keleketla mmutla wa re o sie meno fela keleketla mmutla wa namela more wa re maphoofolo ohle e tleng le bona keleketla, meno a medile fase fase o bo nyobu nyobu keleketla maphoofolo ka moka a tla keleketla le ditshwene, tshwene e ngwe e boputse ngwana keleketla ya re mpopu tshwenyane ya ka keleketla ga a na mohu a tinya leihlo keleketla tshwene ya tloga le ngwana wa yona keleketla gwa sala maphoofolo a opela a re,

RM/

aowei aowei manō a medile

aowei aowei a medile fase

fase o bonyobunyobu

maphoofolo a re gola o opela a kgobokane keleketla mmutla wa re
 go_tau etswa o bolaya Ramogolo keleketla tau_ya rutla ya bolaya
 pitsi ya naga keleketla maphoofolo ka moka a tshaba mmutla le tau
 ba sala ba bua pitsi yela keleketla ba eja ba rera thero ye kgolo
 keleketla ya go gama sasana mmutla wa re go tau nna ke re dithema-
 ithele keleketla tau ya re aowa o ka nama wa re di themaithele di
 themo tsa ithema keleketla a re nka re mosasana ikgae keleketla
 tau ya re nka o riyalo keleketla mmutla wa re mosasana ikgaga
 mosasa wa ikgaga keleketla mmutla wa re nka re mosasana ikape
 keleketla tau ya re botela mmutla wa re mosasana ikape mosasana
 100 wa ikapa keleketla a re nka re bjang ikge bo ka ikga keleketla
 a re bolela bjalo monna keleketla mmutla wa re bjang ikge bjang
 bjang ikga keleketla bjalo mmutla a botsa tau a re nna a se
 kgone go rulela Ramogolo keleketla tau_ya namela ya rulela mosasana
 keleketla mmutla yena a tsena ka teng tau a ba ka ntle keleketla
 tau_ya re ge e rulela a ba mosela o tsene ka mosasane keleketla
 mmutla a tsea mosela wa tau a o rokelela le kapa keleketla tau
 ya re o ntiyang mmutla, mmutla wa re aowa ke bona nka mosela wo
 o tlo le tswenya ge le rulela keleketla mmutla a o rokelela a
 fetša go o roka keleketla mmutla a kwa a ya potong ya dinama kele-
 ketla a fitlha a ntsha nama ya go nona ya makhura keleketla a
 re ke ja ye Ramogolo tau_ya re eje ke tle ke o je gae lewe ke
 basimanyana yeuwe keleketla mmutla a hlaba ye khwibidu a re ja ye
 Ramogolo keleketla, tau ya re e ke ye elewang ke basimanyana
 keleketla a boelela a hlaba ya go nona a re ke ja ye Ramogolo
 keleketla tau ya re eje ke tle ke go je keleketla mmutla wa ja
 101 nama yela wa go nona keleketla tau ya re ke a theoga ya wa
 godimo ga mosasana keleketla ya wa_ya re na monkane mmutla o
 ntirileng, mmutla a ba o ja dinama tsela e sitwa go bofolla
 keleketla tau ya hwa mmutla wa sala o dutse o le tee o eja nama
 yela ya pitsi o e tee keleketla ya re gola tau_e bodile mmutla
 wa hlomola marapo wa tsena teng ga mokgopa wa tau keleketla
 mmutla wa tloga wa khumana dihiri di kgagile motse wa tsona o
 RM/

mokgolo keketla mmutla wa fitlha wa tsena wa re ke hlvetswe
 keketla diphiri tsa thakgala tsa re Ramogolo o tlile keketla
 tsa hlaba pholo yekgolo di hlabisa mmutla di re ke tau keketla
 mmutla a jo di nama diphiri di ya di tsoma di boya le dingwe
 keketla ka tsatsi le lengwe ge bo e tsa di sa kwile di sa ilo
 tsoma keketla mmutla a sala a e ra bana ba diphiri a re emang
 ke le botse kopelo a re,

ke mmutla motona
 ke fenyaphiri le tau
 ke re e tsobeng ba e tsoba
 ba re tsotso mmalo

102

ge a bona gore diphiri tse dikgolo di tla di boya o boelele ka
 mokgopeng wa tau bana ba re mantseboya gola ba bakgolo ba boile
 keketla ba re Rakgolo o tlwele a re epedisa kosa keketla a re,

ke mmutla motona ke fenyaphiri
 ke fenyaphiri le tau kea di fenyaphiri
 ke re itsobeng le a itsoba
 ba re tsotso mmalo

ka bosigo tsa boelele tsa yo go tsoma keketla tsa bea ye ngwe
 ya mokgalabje keketla mmutla a kwa ka mokgopeng wa tau a re go
 bana a epelang kosa ba re re tlo reng Ragolo a re ereng,

ke mmutla motona ke fenyaphiri
 ke fenyaphiri le tau kea di fenyaphiri
 ke re itsobeng le a itsoba
 ba re tsotso mmalo.

tse dikgolo tsa boya tsa boya le dinamama tsa fa mmutla ka kwa
 ntlong yela a be a dula ka gona keketla yela ya re motlo yola
 ke mmutla o kwa ka mokgopeng wa tau keketla tsa rera tsa re
 swanetse gore ka bosego re mo fisaletse ka ntlo keketla,

103

mmutla a ba kwa a epa molete wa go puleletsa ka lekgora keketla
 a fula dithollwa a tsea dithollwa tseo a di lokela ka mokgopeng
 wa tau keketla diphiri tsa tsoga e sa le ka bosego tsatsi le
 e so la kwa tsa fisa keketla ntlo ya re go e swa mollo o re

kgoo mmutla a kwa ka ntlo a tsena molefeng ola keketla mollo
wa gola o tuka o ruu ba re e kwa ga le thunya la ra mmutla
keketla mmutla wa re o thunya la rra go phiri keketla
diphiri tsa ki+imisa mmutla mmutla wa tshaba wa di tlogela keke-
ketla, mmutla wa ya wa khumana noko keketla e na le bana ba
bararo a re mmanoko nka se go lelele bana keketla, mmanoko
a re e o ka nthusa ke hloka moledi wa bana keketla.

Mmutla a lelele bana ba noko keketla mmanoko ge a boya
masemong a re tlisa bana ba mame mmutla keketla mmutla a
ba tlisa mo ba dulogo keketla ka bosego ba boyelela masemong
mmutla a sala le bana keketla, mmutla a bolaya ngwana yo
mongwe keketla a mo apeya mmanoko a boya masemong keketla
104 a re na mmutla nama o tsere kae keketla a re keno bona man-
nyana a dutse a a kela kela ga namo keketla ka ya ka
khumana a bolale phoofolo ka mpa ka tsea keketla, ba ja
nama yela mmanoko a re nama ye e bose bjang keketla ge
ba feditse ba a re mmutla nke o tlise bana ba mame a ba tsea mongwe
a mo isa ga tee mongwe a mo isa gabedi ba ba ba felelela keke-
ketla. Ge bo isa gape mmanoko a ya tshemong keketla mmutla
a bolaya ngwana wa phiri wa bobedi keketla mmanoko a boya
masemong a re mmutla tlisa bana ba mame keketla mmutla
a tsea ba bangwe a ba isa gabedi gabedi leketla go fitlha
ba ba felelela keketla e le gore mmutla o dira bjalo mohla
ba felang mmutla a re bana ba llwe ke bafeti ba tsela keketla
mmanoko a roma mmutla a gore a yo bitsa ngaka keketla
a bitsa ngaka ya leeba keketla mmutla a re leeba o re bana
ba llwe ke bafeti ba tsela keketla mmanoko a re aowa leeba ga
o kgone go laola keketla, mmutla a boela a yo bitsa ngaka ye
ngwe keketla mokhudu a re bana ba ke pelei keketla, ke gore
105 mokhudu ge a riyalo o be a re bana ba llwe ke mmanoko le mmutla
keketla mmutla a re go kwa taba ye a tshaba keketla a
hwetsa diphala a re diphala e reng ke le rute kosa ye ngwe
se,

E sale re ja bana ba_noko
 ga re sa tlwela re utlwa nama
 e sale re ja bana ba_noko
 ga re sa elwela re utlwa nama

a feta a ya pele keleketla a ba mmanoko o ya molota morago
 keleketla mmanoko a fitlha diphalleng keleketla a hwetsa di sa
 bana ba ka keleketla diphala a re lena ba le llogo bana ba ka
 keleketla diphala tsa re aowa re rutilwe ke mmutla a fetile mo
 gana bjale keleketla mmutla wa re go kitima keleketla a hwetsa
 mmamahlo a khuthu a robotse keleketla a re mmamahlo a khuthu
 mmamahlo a khuthu mo ntle ke motshabong keleketla mmamahlo
 a khuthu a kwa a tshaba keleketla mmutla a sala a tsena ka
 moleteng wa mmamahlokhutha mmanoko a fitlha a re mmamahlo a khu-
 thu na mmutla ga o e so go fete mona keleketla mmutla a re mmutla
 o fetile gana bjale o lokile kwa keleketla mmutla a sala a kwa
 a tshaba a boyela morago keleketla mmanoko a se sa bona mmutla
 e fedile gana mo mpho sa mosela wa seripa.

106

Nkano ya mokgekolo

Erile e le nkano keleketla ya re e le mokgekolo keleketla
 a na le bana ba banenyana fela keleketla a sena le ngwana
 wa mosimane keleketla bana ba gagwe ka moka ba bekwa keleketla
 a sala a dutse a le nosi keleketla a na le dikgomo tse dintsi
 keleketla ngwana wa gagwe yo mongwe a re mma ke bona nka le
 hloka modisetse wa dikgomo keleketla a re tseang ngwana yo wa ka
 wa ngwanenyana keleketla ka gonabe a sena ngwana wa mosimane
 keleketla a mo tsea keleketla mo dikgomong tse o kgobe gona
 le kgomo ya tshadi keleketla e le kgomo ye kgolo keleketla
 na wana ka bosego a tsoga a hlapa mahlo a tsea matswa a yo gama
 keleketla a re ge a fitlha a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
 kgomo ya bo matome a kgototswane
 nke o gamwe nke di gamwe

a napa a le e gama keleketla ka moka a di gama keleketla a
 tloga a ya ka gae a fitlha a ja magobe a molatša

RM/

107 keleketla a tsea dithoka tsa hagwe a ya lesakeng keleketla a
thoma a re,

kgomo ya bokoko a ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o kwe nke di kwe

ya kwa ya ema lesorong la lesaka ya se sepele a re,

kgomo ya bokoko a ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o sepele o nke di sepele

ya sepela ya sepela le tsona tsa sepela tsa fitlha nageng tsa
ema keleketla ka gobane yona e be e eme keleketla a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o fule nke di fule

ya fula le tsona tsa fula keleketla tsa tlwa di fula letsatsi
keleketla ge le thapama a opela a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tloge di tle di tloge

ya tloga ya ya noking le tsona tsa ilatela keleketla tsa fitlha
nokeng keleketla tsa fitlha tsa ema keleketla tsa nwe metse
keleketla ngwana a fitlha a opela kosa ya gagwe ya kamehla
keleketla a re,

108 kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o nwe nke di nwe

ya nwa ka moka tsa nwa tsa no dula gana mo tsa se tloge tsa se
dire bjang a opela a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tloge di ke di tloge

ya tloga tsa e sala morago keleketla ya ba e leba gae keleketla
tsa sepela tsa fitlha gae keleketla ya ema lesorong la kgoro
keleketla le tsona tsa ema keleketla a thoma ngwananyana a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
 kgomo ya bo matome a kgototswane
 nke o tsene di ke di tsene

ya tsena ka moka ga tsana tsena keketla a tloga a ya ka gae
 keketla a fitlha a ja molatsa keketla ka bosego a tsoga a
 ya kgorong keketla a yo gama a fitlha a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
 kgomo ya bo matome a kgototswane
 nke o gange di ke di gange

a napa a e gama keketla le tsona a di gama keketla a re go
 fetsa g gama a ya ka gae keketla a ja a tloga a ya gae lesake-
 ng a fitlha a opela a re,

109

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
 kgomo ya bo matome a kgototswane
 nke o kwe di ke di kwe

ya nama ya kwa le tsona tsa kwa keketla tsa tloga fitlha
 nageng keketla kgomo yeuwe ya ema keketla le tsona tsa
 se fule empa di dutse di bona bjang keketla ngwanenyana a
 thoma a opela,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
 kgomo ya bo matome a kgototswane
 nke o fule di ke di fule

ya fula le tsona tsa fula keketla tsa fula go fitlhela
 mosegare o mogolo keketla gare gare ga mosegare gwa tswela
 banna ba babedi keketla ba re_re fe dikgomo tse keketla
 ngwanenyana a re emang ke yo botsa bo koko sa keketla ba
 re aowa o tla lala o ba botsa mantseboa keketla. Banna bao
 ba gomela morago keketla letsatsi la subela ngwanenyana a
 thoma go opela keketla a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
 kgomo ya matome a kgototswane
 nke o tloge di ke di tloge

ya tloga le tsona tsa e sala morago

RM/

110 keleketla tsa sepela tsa fitlha nokeng keleketla ya fitlha
ya ema keleketla ka gare e se a nwe le tsona ga di a ka tsa
nwa keleketla a thoma a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o nwe di ke nwe

ya nwa le tsona tsa nwa keleketla ya re go fetsa go nwa ya
ema ya se ye gae keleketla le tsona tsa ema tsa se ye gae
keleketla a opela,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tloge di ke di tloge

ya tloga le tsona tsa e latela keleketla tsa tsena gae keleketla
le tsona tsa fitlha keleketla ya ema lesorong la lesaka
keleketla tsa se tsene ka gobane yona e se a tsene keleketla
a thoma a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tsene di ke tsene

ya tsena le tsona tsa tsena keleketla tsa tsena a ya ka gae a
fitlha a tsea mmafo keleketla a yo go gama keleketla a thoma
go opela

111

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o gangwe di ke di gangwe

a e gama le tsona tsa gamiwa keleketla ge a feditse go gama a
boela ka gae keleketla a re gola a dutse le bokoko wa gagwe
keleketla a botsa a re koko go tlwele go tlile banna ba bangwe
ba babedi keleketla ba re re tsea dikgomo keleketla bokoko wage
ba re ka bosego ge ba ka tla ba re re a di tsea o ba fe tsona
keleketla ka bosego ge bo esa a tsoga keleketla a ya kgorong
keleketla a fitlha a opela,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o gamwe di ke di gamwe

a e gama le tsona a di gama keketla ge a feditse go gama a
ya ka_gae keketla a fitlha a ja molatsa keketla a_ba a tsea
molatsa a mongwe a o lokela ka poketeng keketla a tloga a
ya kgorong keketla a fitlha a opela,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke a gamwe di ke di_gamwe

112

a e gama le tsona a di gama ge_a feditse a tloga a ya ka_gae
keketla a fitlha a tsea melatsa yela ya gagwe keketla a
ya kgorong keketla a fitlha a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o kwe di ke di_kwe

ya kwa le tsona tsa e latela keketla tsa fitlha nageng ya
ema le tsona tsa ema keketla ya se fule a opela a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o fule di ke di_fule

ya fula le tsona tsa fula keketla tsa re di sa fula gwa tswela
banna bale ba babedi keketla ba hwetsa di fula keketla
ngwanenyana yena yaba o dutse segolong keketla ba re go
ngwanenyana re soko dikgomo tse keketla a re di sokeng ba
re re tiya kgomo ba etiya keketla ba re go ngwanenyana
e tla o soke dikgomo tse keketla o fologa sekgolo a ya go
bona keketla a fitlha a re,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o tloge di ke di tloge

113

ya tloga ya leba gana mo banna bale ba dulago gona keketla
le tsona tsa e latela keketla tsa sepela tsa fitlha motseng wao
keketla tsa ema ka gobane yona e_be e eme keketla banna bale
ba tloga ba ka_gae keketla ba fitlha ba re dikgomo di_fitlhile
bakgalabje keketla e_yang le di soke ba di kae keketla ba
re sitsile bakgalabje tloga keketla ba fihla ba re re ya di
tia ba_itia e le bona beng keketla go fitlhela ba felelela
keketla ba gomela ka_gae keketla bakgalabje bale ba ba

RM/

botsisa ba re nna nka di gana keleketla banna ba kwa ka gae
ba fitlha ba re go ngwanenyana botsa kgomo tse tseno di tloge a
thoma a opela,

kgomo ya bokoko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tloge di ke di tloge

ya tloga le tsona tsa e latela ya fitlha ya ema lesorong la kgore
keleketla ba boelela ba bitsa ngwanenyana ba re botsa kgomo ye
yeno e tsene keleketla a opela a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o tsene di ke di tsena

ya tsena le tsona tsa tsena keleketla ba ya ka gae ba fitlha ba
tsea marumo ba ya ka kgorong keleketla ba re re bolaya
114 ya na ye yaswele keleketla ba re re hlabja kgomo ba hlabja ya
bona keleketla ba re go ngwanenyana ba re botsa kgomo ye e
hlabega keleketla a re,

kgomo ya koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o hlabje di ke di hlabje

ba napa ba e hlabja keleketla ba re go e hlabja ba re re ya
e bua keleketla ya pala keleketla ba re go ngwanenyana botsa
kgomo ye yeno e buege keleketla a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o buwe di ke di buwe

ba e bua keleketla ba re go fetsa go bua ba re re ya e phula
keleketla ya se phulege keleketla ba re botsa kgomo ye yeno e
phulege keleketla a thoma a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa
kgomo ya bo matome a kgototswane
nke o phulwe di ke di phulwe

ya napa ya phulege keleketla ba re go fetsa go iphula keleketla
ba e yapea keleketla ya se bukwe ba ko ko re titiyela mollo ba
se thuse selo keleketla nama yona ya no fela e se a bukwi
RM/ keleketla ba re go ngwanenyana ba re botsa kgomo ye yeno

115

e bukwe keleketla ngwanenyana a thoma a re

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o bukwe di ke di bukwe

nama yela ya bukwa keleketla ya napa ya bukwa keleketla a re
go bona tsebang gobane name ye ga e lewe ka gae keleketla ba
tsea magobe a bona ba tla ba ja kgorong keleketla le basadi le
banenyana ba tsea magobe a bona le bona ba tla go ja kgorong
keleketla ba re gola ba e ja a re le se ke la latlha marapo
keleketla a re le re go ja le bee marapo ka mo mokgopeng
keleketla ba ja ba bea marapo ka mokgopeng keleketla ba re
go ngwanenyana ga re je keleketla ngwanenyana a re aowa ke kgotse
keleketla ba ja ba fetsa ba re go yena ga re ye ntlong re yo
robala keleketla a gana a re a se ye keleketla ba tloga ba ya
go robala keleketla gola ba ile ka boroko a thoma a opela a re,

kgomo ya bo koko a ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o tsoge di ke di tsoge

ya tsoga ya ba namane ye nyenyane keleketla a boelala a thoma
go opela a re

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

116

nke o kgole di ke di kgole

ya kgola go fitlhela e le kana le pele keleketla ya re mola e
lekana le pele o thoma go opela,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o kwe di ke di kwe

ya kwa keleketla ya fitla ya ema lesorong la kgoro keleketla
le tsona tsa e sala morago keleketla tsa fitlha tsa ema le tsona
keleketla a thoma go opela keleketla,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo yabo matome a kgototswane

nke o tloge di ke di tloge

RM/

ya tloga keleketla tsa eta di kitima kudu ka maatla le nthago
 di se sa lebelela keleketla tsa sepela bosego ka moka keleketla
 bja re ge bo esa tsa fitlha gae keleketla ya fitlha ya ema
 lesorong la kgoro keleketla a re,

kgomo ya bo koko o ya nhlakisa

kgomo ya bo matome a kgototswane

nke o tsene di ke di tsene

ya tsena keleketla le tsona tsa tsena keleketla a ya ka gae
 keleketla bo koko wa gagwe ba mothakgalela ba re na di kae
 keleketla a re di gona keleketla ba re nna di buile ka moka
 keleketla a re di buile ka moka ga o na yeba e llogo
 mpho sa mosela wa seripa.

117

Nkano ya ngwanenyana

Erile e nkano keleketla ya re e le ngwanenyana keleketla
 ba gabo ba khuduwa keleketla yena a re nna nka se tlogele
 dintlo tse tseso keleketla ba gabo ba khuduwa keleketla ba
 fitlha motseng keleketla ba hloma gona motse wa bona keleketla
 ngwanenyana yola a sala a dutse ka ntlong yabo keleketla ka
 tsatsi le lengwe le lengwe ge bo esa ba mo tlišetsa dijo
 keleketla bja sa bo mmagwe ba tla ba ema molomong bare,

ngwana diane ngwanadiane ntlo o

tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bjo morakeng

mmawe mmawe nke le bine re kwe

ba biha

a bula lemati keleketla bo mmagwe ba tsena ba mo fa magobe a
 ja keleketla a re go fetsa go ja bo mmagwe ba tloga keleketla
 yena a no sala a ituletse ka ntlong yabo keleketla a sa kwele
 ntle keleketlaa tshaba gore makgema a ka mmolaya keleketla
 tsatsi la subela a ja melatsa yela a be a e siile keleketla
 a ya go robala keleketla ge bo esa a tsoga a dula gana ka mo
 ntlong keleketla a sa kwele ntle a no dula sebakanyana keleketla
 a sa kwele ntle a re a sa dutse bo mmagwe ba re tswelile bo
 fitlha

RM/

118

bare

ngwanadiane ngwanadiane ntlo

o tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

are

mmawe mmawe nke le bine ke kwe

ba bina ba bina

a napa a bula ntlo keleketla ba tsena a ba thakalela kudu ka
maatla keleketla ba mo fa dijo a ja ba ithakgaletse le bo mma-
gwe keleketla a fetsa go ja kelekela a bea bjola a bo siilego
keleketla bo mmagwe ba tloga keleketla ba ya gae a sala a
dutse a re a sa dutse gwa tla monna yo mongwe yo ba rego ke le-
gema keleketla ba fitlha ba bolela ka lentsu le legolo keleketla
la re,

ngwanadiane ngwanadiane ntlo

o tsee bogobe

bogobe bja morakeng

are

mmagwe mmawe nke le bine ke kwe

ba bina bina

a se bule ntlo keleketla a re e se wena mma keleketla ke wena
legema keleketla, legema lela la tloga keleketla la tloga ka
manyami a magolo keleketla la re le se yo ko go tloga bo mmagwe
ba fitlha keleketla ba fitlha ba ema molomong wa ntlo keleketla
ba re

119

ngwanadiane ngwanadiane ntlo

o tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

gwa re tuu keleketla e le gore o sa robetse keleketla bo
mmagwe ba boeletsa keleketla ba re

ngwanadiane ngwanadiane

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

a napa a tsoga keleketla bo mmagwe ba boeletsa ba re

ngwanadiane ngwanadiane

ntlo o tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

are

mmawe mmawe

nke le bine

ke kwe

ba bina ba bina

RM/

a bula ba tsena keleketla ba mo fa dijo a ja keleketla
 a ja_a fe+sa keleketla bo mmagwe ba tloga keleketla a re a
 sa dutse keleketla legema lela la boya keleketla la bolela
 ka lentsu le legolo keleketla la re,

ngwanadiane ngwanadiane

ntlo o tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

are mmawe mmawe nke le bine

nke le bine ke kwe

ba bina ba bina

120 a boeletsa a re nke le bine ke kwe

ba nina ba bina

a re ntlogele legema tawe keleketla la tloga le nyamile
 keleketla legema lela la ya go leeba a re leeba nke o thute maano
 keleketla a leeba la re fisa le tsepe keleketla o le metse
 o se ke wa re tshu tshu keleketla a re gola a metse a re tshu
 tshu keleketla leeba la re o se ke wa re tshu_tshu keleketla
 a boelela a re fisa le lengwe letsepe keleketla a fisa le
 lengwe keleketla a re gola a le metsa a se ke a re tshu_tshu
 keleketla lentsu la gagwe yaba le lesesane keleketla a tloga
 a yo go ngwanenyana keleketla a la fitlha la re,

ngwanadiane ngwanadiane

ntlo o tsee bogobe

ntlo o tsee bogobe bja morakeng

are mmawee mmawee

nke le bine

nke le bine ke kwe

ba_bina la bina

a a bula legema la tsena keleketla la motsea la tloga_naye
 keleketla la fitlha motseng o mongwe keleketla ba_hwetsa mabjalwa
 keleketla ba tsena legema la dulela bjalwa keleketla ngwanenyana
 a tshaba e fedile mo.